ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

НАСТАЎНІЦКАЯ газета

№ 3(5185)
Аўторак, 9 студзеня 2001 года

Выходзіць з 20 снежня 1945 года

Кошт у розніцу — 47 руб.

З чым ідзём да дзяцей?

Самае высокае месца

Што ж такое талент настаўніка?

ЗАПОМНІЛАСЯ: у другой палове 80-х гадоў мінулага (цяпер ужо — мінулага!) стагоддзя мне трапіла ў рукі кніга "Свет у 2000 годзе". Я прачытаў у ёй, што галоўнымі сярод глабальных праблем, якімі будзе асабліва заклапочана чалавецтва на парозе тысячагоддзяў, стануць дзве праблемы: як захаваць мір на планеце і як знайсці новыя метады адукацыі і выхавання. Прадбачанне спраўдзілася. Што да пошуку новых метадаў адукацыі і выхавання, то ён за пятнаццаць мінулых гадоў даў пэўны плён, хаця методыка і з'яўляецца найбольш кансерватыўнай складаемай сістэмы навучання і выхавання ў любой краіне свету. Плён гэты праявіўся ў агульнаадукацыйнай школе Беларусі найперш у выкарыстанні навучальных тэхналогій, якія даюць магчымасць не толькі даваць дзіцяці глыбокія і трывалыя веды, але і развіваць яго асобу, дапамагаюць настаўніку вучыць вучня вучыцца і, навучаючы, выхоўваць. А што ж, як не гэта, з'яўляецца сапраўднай эфектыўнасцю навучальна-выхаваўчага працэсу?..

Найбольш яркай адметнасцю развіцця педагагічнай думкі ў нашай краіне за апошнія дзесяць гадоў XX стагоддзя я назваў бы тое, што цяпер у таленавітых педагогаў ужо не ўзнікае жаданне пайсці ў "педагагічнае падполле", таму што настаўнік мае магчымасць раскрыць сябе як асобу у практычнай педагогіцы. Педагагічныя навацыі не спускаюцца "зверху", а распаўсюджваюцца "па гарызанталі" — праз абмен вопытам, адкрытыя ўрокі, семінары і канферэнцыі. Менавіта за апошняе дзесяцігоддзе ў многіх раёнах і гарадах вядучымі сталі так званыя "нетытулаваныя" настаўнікі, якія сціпла, "непрыкметна", але з вялікім майстэрствам робяць сваю справу. Давайце зазірнём на ўрокі такіх сціплых рупліўцаў.

Папрасіўся я неяк на ўрок настаўніцы, якую дырэктар школы назваў узыходзячай зоркай. Яна пагадзілася, але, як мне падалося, мяркуемая мая прысутнасць на занятках крыху занепакоіла яе: не прывыкла яшчэ, што стала "аб'ектам" увагі.

— Хачу паглядзець, як вы будзеце вучыць і выхоўваць дзяцей, — усміхнуўся я.

Але настаўніца не падтрымала мой жартоўны тон. Адказала спакойна-засяроджана:

— Нічога звышнатуральнага вы не ўбачыце. Я проста размаўляю з дзецьмі.

"Проста размаўляю" — так і сказала. "Што ж, — падумаў я, — цікава будзе паназіраць за такой размовай".

Толькі ўладкаваўся на задняй парце, як у клас увайшоў дырэктар і прысеў побач са мной: "У яе ніводзін закаранелы прагульшчык не прапускае ўрокаў", — шапнуў ён мне на вуха, гледзячы на настаўніцу. Увесь ўрок я назіраў за тым, як ішла "проста размова" настаўніцы з класам, за рэакцыяй вучняў, асабліва маіх суседзяў на "камчатцы" на пытанні настаўніцы і доследы, якія яна прапаноўвала выканаць. І што вы думаеце — увесь клас быў захоплены дзеяй, якая адбывалася на ўроку. Калі б не бачыў на ўласныя вочы, то не даў бы веры, што так лёгка можна літаральна зачараваць падлеткаў самым, бадай, складаным школьным прадметам — фізікай.

— Чаму роўна паскарэнне свабоднага падзення? — настаўніца ўважліва глядзіць на клас.

Лаўлю сябе на думцы, што пытанне можна было б задаць і больш складанае. Вучняў яно, як відаць, не "завяло". Адказваюць з месцаў: "Дзевяць цэлых, восем дзесятых".

— І хто вам гэта сказаў? — настаўніца нібыта не пагаджаецца.

Клас замоўк.

— Няўжо мы не тое змарозілі? — здзіўляецца ўслых вучань, які сядзіць перада мной. — У падручніку ж напісана.

На гэты "водгук" настаўніца адказвае так: прапануе групе вучняў правесці некалькі доследаў, каб устанавіць дакладную велічыню паскарэння свабоднага падзення. Я звяртаю ўвагу на тое, што на ўроку актыўна, з цікавасцю працуюць усе вучні. Смела выказваюць свае думкі і меркаванні. Відавочна, што яны не баяцца памыліцца, адказаць неўпапад, што самастойнае практычнае спасціжэнне фізічных законаў ім не здаецца сумным і нецікавым. Падлеткі разважалі, тварылі, адкрывалі для сябе новае — і з такой працаздольнасцю, якую не назавеш "паказальнай", загадзя "арганізаванай" для госця: прысутнасці староннягa чалавека і дырэктара школы, як мне здалося, вучні не заўважалі: такім шчырым, не скаваным быў іх дыялог з настаўніцай і між сабою. А цяпер завітаем на ўрок матэматыкі, які запомніўся мне тым, што на тварах вучняў я не ўбачыў ні суму, ні абыякавасці, ні стомленасці, хаця тэму "лірычнай" таксама не назавеш — вялася размова пра геаметрычныя і трыганаметрычныя функцыі вугла. Апытанне і тлумачэнне праходзіла адначасова. Вучні аналізавалі, разважалі, прапаноўвалі найбольш аптымальныя варыянты. Адказвалі і каля дошкі, і з месца, і нават хорам — уся ўвага класа была сканцэнтравана на вывучаемым матэрыяле. Гэтаму, на мой погляд, спрыяла не толькі актыўнасць і цікаўнасць вучняў, але і да дэталяў прадуманая настаўніцай арганізацыя ўрока: пытанні, заданні, наглядныя дапаможнікі. Падвядзенне вынікаў заняткаў паказала, што падлеткі задаволены: яны даведаліся пра новае, невядомае ім дагэтуль, навучыліся таму, чаго не ведалі. З іх адказаў і выказванняў я зрабіў выснову, што настаўніцы ўдалося стварыць атмасферу радасці разумовай працы — радасці мысліць, рухацца наперад у "зоне бліжэйшага развіцця".

У адной школе мяне запрасілі на вечарыну, якой завяршалася дэкада рускай літаратуры. І дагэтуль успамінаюцца авацыі, якімі зала — яблыку не было дзе ўпасці — узнагародзіла ўдзельнікаў спектакля па творах Мікалая Гогаля. Авацыі заслужаныя, бо юныя самадзейныя акцёры вельмі ўдала сыгралі ўрыўкі з "Рэвізора" і "Мёртвых душ". Да завяршэння дэкады вучні падрыхтавалі не толькі спектакль, але і "Сарочынскі кірмаш", выставу малюнкаў па творчасці Гогаля і выставу насценгазет. Твар настаўніцы рускай літаратуры ажно свяціўся ад радасці, калі яна расказвала мне пра вучнеўскія работы. Пабыўшы да гэтага на ўроку літаратуры, я, шчыра кажучы, пазайздросціў вучням, якія вучацца ў такой настаўніцы: далёка не кожны настаўнік ахвяруе свой час на арганізацыю пазакласнай работы па прадмету, разважаючы прыкладна так: "Я даю трывалыя веды на ўроках. Гэтага дастаткова". Дастаткова? Гледзячы для каго. Настаўнікі-энтузіясты, з якімі мне даводзілася сустракацца ў школах, не ашчаджваюць сябе, як правіла, ад "лішніх" клопатаў. Чаму? Няпроста адказаць на гэта пытанне. Як няпроста бывае выказаць словамі тое светлае, што ідзе з чалавечага сэрца...

З ЧАГО пачынаецца таленавітасць настаўніка? З дасканалага ведання выкладаемага прадмета? З грунтоўнай метадычнай падрыхтоўкі? Так, без глыбокіх спецыяльных ведаў і прафесійнага майстэрства ў школе няма чаго рабіць. Але ж, пагадзіцеся, хіба нямала бывае выпадкаў, калі, здавалася б, вельмі кваліфікаваны настаўнік адчувае сябе ў дзіцячым асяроддзі "чужаком" і не можа дасягнуць жаданай эфектыўнасці сваёй працы? Чым гэта вытлумачыць? Напэўна, найперш тым, што метадычная падрыхтаванасць не заўсёды спалучаецца з непадробнай цікавасцю да свайго прадмета, з безумоўнай любоўю да дзяцей, творчай захопленасцю педагогікай і з арганізатарскімі здольнасцямі. Гэта ж той асялок, на якім і выпрацоўваюцца такія прафесійныя якасці настаўніка, як педагагічнае прадбачанне, здольнасць апераджаць педагагічную сітуацыю, а таксама ўменне вывучаць і выдзяляць індывідуальныя здольнасці і схільнасці вучняў. А калі няма такіх якасцей,то хіба з'явяцца, скажыце, навыкі самааналізу і аб'ектыўнай, адэкватнай самаацэнкі? Той самаацэнкі, якая і развівае здольнасць да пастаяннага ўдасканалення сваёй педагагічнай дзейнасці? Хто, скажыце, ідучы штодзень у клас, не разважае над тым, як зрабіць свае ўрокі цікавымі для дзяцей? Хто не марыць пра тое, каб улюбіць вучняў у свой прадмет? Аднак гэта ўдаецца не ўсім. Чаму? Адна з прычын навідавоку — капіраванне старых, "саржавелых" методык, якія даўно прывычныя і таму здаюцца надзейнымі, праверанымі часам. Але як ні спрабуй на аснове гэтых методык "па-сучаснаму" скамбінаваць вучэбную дзейнасць вучняў на ўроку, ад камбінацыі гэтай толку вельмі мала. Дзе ж шукаць выйсце з такой несуцяшальнай сітуацыі? Выкарыстоўваць модныя індывідуальныя і калектыўныя апорныя сігналы, наладжваць разумовую працу дзяцей ў парах і групах? Але ж і выкарыстанне вопыту вядомых педагогаў не заўсёды прыводзіць да жаданага выніку. Можа таму, што адзін урок падобны на другі? А можа... Колькі такіх "а можа" не дае спакою і збівае з толку! Але гэта, як гаворыцца, паўбяды. Горш, калі падобных пытанняў увогуле не ўзнікае і за педагагічную творчасць выдаецца замацаваны за шматгадовую працу шаблон...

У чым жа сакрэт педагагічнага майстэрства яркіх, хаця часцяком і "нетытулаваных", настаўнікаў? Галоўнае, на мой погляд, у тым, што гэта людзі з новым разуменнем сваёй педагагічнай працы і з новым светаразуменнем. З новым — значыць з такім разуменнем свайго прызвання, пры якім першая роля ў навучальна-выхаваўчым працэсе адводзіцца менавіта асобе дзіцяці. З новым — значыць з такім светаразуменнем, у якім паняцце "асоба" з'яўляецца сінонімам шматграннасці развіцця, усебаковасці інтарэсаў. Не толькі асобы вучня, але і асобы настаўніка. Як вы думаеце, чаму так многа даравітых дзяцей так і не развіваюць сваю даравітасць у талент? З-за празмернай апекі? З арыентацыі настаўніка на сярэдняга вучня? Я думаю, што не толькі з-за гэтага. Адоранасць дзяцей згасае нярэдка па прычыне несамастойнасці і ляноты мыслення. Калі несамастойнасць і лянота мыслення, хаця і ненаўмысна, але ўсё ж іншы раз навязваецца адоранаму вучню школай. Менавіта таму лозунг "Патрабуецца асоба!" яшчэ доўга не страціць актуальнасць для нашай сярэдняй агульнаадукацыйнай школы.

НЯДАЎНА гутарыў з настаўнікамі пра школьнае жыццё-быццё. Квінтэсенцыя размовы такая: настаўніка трэба паставіць на самае высокае месца, павысіць яго прэстыж і матэрыяльны дабрабыт — тады і таленавітых рупліўцаў у школе стане больш. Хто будзе спрачацца з гэтым? Што да матэрыяльнага дабрабыту педагога, то настаўніцкі заробак неабходна неадкладна павышаць — гэта таксама несумненна. А што да "самага высокага месца", то мушу не пагадзіцца з шаноўнымі суразмоўцамі. Гэтае месца ў настаўнікаў ёсць — у сэрцах вучняў, у сэрцах былых выпускнікоў. І яно занята назаўсёды. А прэстыж усёй школы, на мой погляд, павысіцца толькі тады, калі яна будзе даваць кожнаму свайму выхаванцу ўнутраную працу думкі. На ўсё жыццё. Прыклады такія ёсць. У вашай школе, мяркую, таксама.

Алег КУЛІЦКІ.

Нашы вучні — наш гонар

Медаль з турэцкага берага

Бронзавы медаль міжнароднай алімпіяды па абароне экалагічных праектаў, якая прайшла ў турэцкім горадзе Анталья, што на беразе Міжземнага мора, атрымаў вучань 11 класа сярэдняй школы № 6 Віцебска Вячаслаў Філімонаў. Дагэтуль Слава перамагаў на гарадской, абласной, рэспубліканскай алімпіядах, заахвочваўся прэзідэнцкай прэміяй.

НА ЗДЫМКУ: Вячаслаў Філімонаў.

Фота Аляксандра ХІТРОВА. БЕЛТА.

Здароўе дзяцей — здароўе нацыі

Чаму ж харчаванне нерацыянальнае?

Рацыянальнае харчаванне — адзін з асноўных фактараў, якія фарміруюць здароўе чалавека. Асабліва адмоўна незбалансаванае харчаванне адбіваецца на здароўі дзяцей. Захворваемасць дзяцей Беларусі ад 0 — 14 гадоў (з упершыню ў жыцці вызначаным дыягназам) узрасла ў 1999 годзе ў параўнанні з 1993 годам на 34,8 працэнта. Праўда, крыху знізілася, але стабільна займае 5 — 6-е месца ў структуры агульнай захворваемасці, асабліва якая тычыцца органаў стрававання (гастрыты, дыспепсіі жоўцевыдаляльных шляхоў, нават язвы страўніка).

Звесткі нашых навукоўцаў сведчаць, што ў харчаванні беларусаў прысутнічае лішак жывёльнага тлушчу (сметанковае масла, сала, тлустае мяса), надзвычай нізкае спажыванне рыбы (7 — 8 кг у год), у той час як у развітых краінах рыбу спажываюць да 40 кг у год. Гэтая сітуацыя характэрная і для харчавання дзяцей, асабліва ў хатніх умовах.

Даследаванне фактычнага харчавання і стану здароўя ў Мінскай, Гомельскай і Брэсцкай абласцях, праведзенае ў 1999 — 2000 гадах спецыялістамі Беларускага навукова-даследчага санітарна-гігіенічнага інстытута і кафедры агульнай гігіены Мінскага дзяржаўнага медыцынскага інстытута, паказала недастатковую энергетычную каштоўнасць сутачных рацыёнаў харчавання большасці абследаваных школьнікаў, за выключэннем дзяцей 7 — 10 гадоў у Гомельскай вобласці. Зніжэнне энергетычнай каштоўнасці рацыёнаў харчавання абумоўлена недастатковым утрыманнем вугляводаў і бялкоў. Так, у вясновы перыяд у 25 працэнтаў абследаваных дзяцей 7 — 10 гадоў колькасць паўнацэнных жывёльных бялкоў, неабходных маладому арганізму, крыніцай якіх з'яўляюцца мясныя прадукты, рыба, малочныя прадукты, яйкі, складаюць 21 — 28 г у суткі пры неабходным для гэтай узроставай групы — 46 г. Вынікам недастковага спажывання малака і малочных прадуктаў дзецьмі усіх узроставых груп з'яўляецца нізкае ўтрыманне кальцыю, што складае толькі 50 — 60 працэнтаў ад неабходнай колькасці. А ўсім жа вядома, што кальцый неабходны для развіцця касцёва-мышачнай сістэмы. Даследаваннямі выяўлены сімптомы недахопу вітамінаў групы В ("геаграфічны" язык, вертыкальныя трэшчыны губ, стаматыт), вітамінаў С і Р (кроватачывасць дзёснаў, сухасць і лушчэнне скуры). Лушчэнне скуры локцевых суставаў выяўлена ў значнай колькасці дзяцей, што з'яўляецца сімптомам недастатковасці вітаміну А. Як вынік — недастатковы ці нізкі ўзровень імуннай абароны ў дзяцей.

Што ж адбываецца? Чаму харчаванне нашых дзяцей нерацыянальнае? Бо асабіста Прэзідэнтам, сумеснымі намаганнямі зацікаўленых міністэрстваў, мясцовымі выканаўчымі і распарадчымі органамі зроблены шэраг захадаў па паляпшэнні харчавання ў дашкольных і вучэбна-выхаваўчых установах: на працягу больш трох гадоў кожны школьнік атрымлівае штодзённую дзяржаўную датацыю на харчаванне ў памеры 4 працэнтаў да мінімальнай заработнай платы; каля 11 працэнтаў харчуюцца бясплатна ці з 50-працэнтнай ільготай; 2 — 3-разовае харчаванне з Чарнобыльскага фонду атрымліваюць дзеці ў вучэбна-выхаваўчых установах, размешчаных на забруджаных радыенуклідамі тэрыторыях; на мясцо-

(Працяг на 2-й стар.)

З пасяджэння калегіі Міністэрства адукацыі

Здаровы лад жыцця фарміруецца ў сям'і

У Магілёве адбылася сумесная выязная калегія трох міністэрстваў: адукацыі, аховы здароўя, спорту і турызму па арганізацыі фізічнага выхавання і ўрачэбнага кантролю дашкольнікаў, вучняў і студэнтаў Магілёўскай вобласці. У яе рабоце прынялі ўдзел: члены калегіі, начальнікі абласных упраўленняў па фізічнай культуры, спорту і турызму, старшыні абласных і Мінскага ЦФВІС навучэнцаў і студэнтаў, намеснікі старшынь рай(гар)выканкамаў Магілёўскай вобласці, кіраўнікі дашкольных і вучэбных устаноў, фізкультурна-спартыўных арганізацый адукацыі і аховы здароўя Магілёўскай вобласці. Такое мерапрыемства праводзілася невыпадкова. Пытанні фізічнага выхавання, урачэбнага кантролю сярод дзяцей і моладзі знаходзяцца пад пільнай увагай кіраўніцтва нашай краіны.

У першай палове дня ўдзельнікі калегіі пабывалі ў дзіцячым садзе № 55 Кастрычніцкага раёна, сярэдняй школе № 43 Магілёва, Магілёўскім дзяржаўным універсітэце імя Куляшова, Магілёўскім ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга вышэйшым прафесійным аграТэхнічным вучылішчы імя К.П.Арлоўскага.

Асаблівае ўражанне на ўдзельнікаў калегіі пакінулі наведванне дзіцячай дашкольнай установы № 55 Магілёва і Магілёўскага вышэйшага прафесійнага агратэхнічнага вучылішча імя К.П.Арлоўскага. Прысутных сустрэлі з хлебам-соллю.

"Візітная картка дзіцячай адукацыйнай установы № 55" — з інфармацыяй на такую тэму перад прысутнымі выступіла загадчык дзіцячага садка Ірына Міхайлаўна Бубнова. З 1993-94 навучальнага года, — паведаміла яна, — ажыццяўляецца работа па ўвядзенні ў дзеянне элементаў методыкі Л.Д.Глазырынай — прафесара, доктара педагагічных навук — па сістэме "ненасільнай парадыгмы" фізічнага выхавання. Яе ідэя пераклікаецца з асноўнымі прынцыпамі праграмы "Пралеска", галоўнае правіла якой — "Не нашкодзь!".

Для рэалізацыі пастаўленых задач у садзе створаны аптымальныя ўмовы. Да паслуг дзяцей басейн, фізіятэрапеўтычны кабінет, фізкультурная зала, спартыўныя пляцоўкі. Выкарыстоўваюцца таксама розныя формы і метады выхавання, накіраваныя на актывізацыю рухальнай дзейнасці дзяцей, асэнсавання імі каштоўнасці ўласнага здароўя, карэкцыйна-выхаваўчых аспектаў як у час заняткаў, так і ў паўсядзённым жыцці. Педагагічны калектыў, які працуе пад дэвізам: "Усё — для шчасця дзяцей", вывучае новыя тэхналогіі для забеспячэння камфортам у соцыуме кожнага дзіцяці, ажыццяўляе прапаганду аздараўленча-фізкультурнай работы сярод бацькоў.

На працягу пяці год тут працуюць над праблемай "Ахова і ўмацаванне фізічнага і псіхічнага здароўя дзяцей", на аснове навуковых поглядаў і практычных напрацовак. Усе намаганні накіраваны на ўдасканаленне работы па ўмацаванні здароўя і развіцці творчых здольнасцей дзяцей і калектыву. На аснове дыягнастычных даных тут мяркуюць стварыць дзіцячую ўстанову новага тыпу — санаторны дзіцячы сад (2001 — 2005 гг.).

Удзельнікі калегіі потым азнаёміліся з сістэмай работы па фізічным выхаванні ў дзіцячай дашкольнай установе, аб якой расказала старэйшы выхавацель Л.Р.Калеснікава, а таксама з фрагментамі заняткаў у групе "Фантазёры" па вывучэнні "марскіх глыбінь". Іх цікава праводзіла інструктар па плаванні І.Э.Стэсева ў плавальным басейне сада. А ў заключэнне сустрэчы выхавацель С.У.Бібільнікава цудоўна прадэманстравала ўзаемадзеянне дзіцячай навучальнай установы і сям'і па здаровым ладзе жыцця (у гэтым мерапрыемстве ўдзельнічалі і мамы выхаванцаў) з рознаўзроставай групай па тэме "Побач весела крочыць"... У Магілёўскім вышэйшым прафесійным агратэхнічным вучылішчы імя К.П.Арлоўскага ўдзельнікі калегіі азнаёміліся са станам фізкультурна-масавай работы, спартыўнай базай — тэніснымі кортамі, паласой перашкод, стралковым цірам, ружэйнымі стэндамі ("бягучы кабан"), мотаклубам, стадыёнам, конна-спартыўнай секцыяй, спартыўнымі заламі (гульнявым, гімнастычным і лёгкай атлетыкі). Пазакласнай фізкультурна-масавай работай тут ахоплена звыш 500 чалавек, дзесьці каля 60 працэнтаў ад спісачнага складу навучэнцаў.

Невыпадкова за дзейсную фізкультурна-аздараўленчую і спартыўна-масавую работу вучылішча неаднаразова адзначалася граматамі, іншымі ўзнагародамі. У 1985 годзе яму было прысвоена званне "Вучылішча высокай культуры" — на яго тэрыторыі на працягу чатырнаццаці год ніхто не курыць.

У Магілёўскім дзяржаўным універсітэце імя А.А.Куляшова, дзе вучыўся прэзідэнт А.Р.Лукашэнка, першы прарэктар А.М.Радзькоў расказаў аб факультэце фізічнага выхавання, які быў створан 20 год назад. На ім працуюць цяпер 2 дактары, 17 кандыдатаў навук. Падрыхтавана 2000 спецыялістаў па фізічным выхаванні, палавіна ўсіх выкладчыкаў — выпускнікі універсітэта. Тут створаны навуковыя школы, якія забяспечваюць тэарэтычныя асновы фізічнага выхавання. Іх узначальваюць прафесары В.А.Шышкіна, М.В.Машчэнка, доктар педагагічных навук В.І.Загрэўскі. Восем маладых выкладчыкаў вучацца ў аспірантуры, два з іх — непасрэдна пры універсітэце, паспяхова праходзяць навуковыя даследаванні па арганізацыі фізічнага выхавання ў спецыяльных медыцынскіх групах (па гэтай тэме абаронена кандыдацкая дысертацыя), падрыхтавана аўтарская праграма "Адаптыўнасць фізічнай культуры".

Удзельнікі пасяджэння калегіі прысутнічалі на спаборніцтвах спартландыі, якія праводзіліся ў спартыўнай зале універсітэта, затым азнаёміліся з фрагментам заняткаў у спецыяльнай медыцынскай групе.

Дзякуючы індывідуальнаму падыходу да вызначэння нагрузак для студэнтаў у ёй, наведванне іх складае 98 працэнтаў. На працягу некалькіх год ва універсітэце праводзіцца прафарыентацыя выпускнікоў школ вобласці, што дазваляе выявіць найбольш адораных вучняў для паступлення ў гэтую ВНУ па спецыяльнасці "фізічная культура і спорт".

Па абмяркоўваемым пытанні "Аб стане работы па арганізацыі фізічнага выхавання і ўрачэбнага кантролю дашкольнікаў, вучняў і студэнтаў Магілёўскай вобласці" выступіў з дакладам намеснік старшыні Магілёўскага аблвыканкама А.Ц.Глаз, а з садакладамі начальнікі ўпраўленняў міністэрстваў адукацыі, аховы здароўя, спорту і турызму Г.А.Бутрым, А.К.Цыбін і П.Ц.Міхеенка. Адзначана, што істотнае месца ў вобласці, а таксама і ў цэлым у краіне займаюць мерапрыемствы па актывізацыі работы па фізічным выхаванні дашкольнікаў, вучняў і студэнтаў.

На аснове рашэння Магілёўскага аблвыканкама зацверджана абласная "Праграма развіцця фізічнай культуры, спорту і турызму на 1998 — 2002 гг. Значнае месца ў ёй было адведзена пытанням паляпшэння дзейнасці фізічнага выхавання ў дзіцячых дашкольных, агульнаадукацыйных, прафесійна-тэхнічных, сярэдніх спецыяльных і вышэйшых навучальных установах. У гарадах і раёнах вобласці прыняты ідэнтычныя праграмы. Для больш мэтанакіраванай работы ў гэтым накірунку, ажыццяўляючы пастанову Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 15 кастрычніка 1998 г. №1574 "Аб мерах павышэння эфектыўнасці фізічнага выхавання дашкольнікаў, вучняў і студэнтаў", аблвыканкамам, гарадскімі і раённымі выканаўчымі камітэтамі амаль ва ўсіх раёнах, за выключэннем Горэцкага і Шклоўскага, ва ўпраўленнях і аддзелах адукацыі ўведзены пасады работнікаў, якія курыруюць фізічную культуру, а ў 105 агульнаадукацыйных школах і 7 прафтэхвучылішчах — стаўкі лабарантаў.

Тры гады назад пры абласным упраўленні адукацыі створан экспертны савет для кантролю за эфектыўнасцю работы па фізічным выхаванні дашкольнікаў, вучняў і студэнтаў. Пры яго непасрэдным удзеле ў шэрагу раёнаў вобласці разгледжаны пытанні арганізацыі работы па фізічным выхаванні ў навучальных установах галіны. Варта зазначыць, што пасля іх разгляду на месцах і ў аддзелах адукацыі прыняты адпаведныя захады па ліквідацыі выяўленых недахопаў. Пасля гэтага яны былі вынесены на абмеркаванне калегіі абласнога ўпраўлення па фізічнай культуры і спорту аблвыканкама, дзе зроблены пэўныя высновы па актывізацыі гэтай работы. Пад пастаянным кантролем і ўвагай трымаецца стан вучэбна-спартыўных баз, адпаведнага інвентару і абсталявання, залаў, плавальных і міні-басейнаў, пляцовак, кабінетаў для заняткаў фізічнай культурай. У параўнанні з 1996 годам некалькі павялічылася колькасць спартыўных збудаванняў. На іх праводзяцца як урочныя, так і пазаўрочныя мерапрыемствы па фізічнай культуры і спорту з дашкольнікамі, навучэнцамі і студэнтамі. Так, за апошнія гады пабудавана 6 спартыўных залаў, у тым ліку пяць — у агульнаадукацыйных школах і адзін — у тэхналагічным інстытуце, 2 плавальныя міні-басейны ў дашкольных установах.

У мэтах выканання дзяржаўнай Праграмы развіцця фізічнай культуры і спорту, у вобласці плавальныя басейны замацоўваюць за навучальнымі ўстановамі, незалежна ад ведамаснай прыналежнасці. Пры гэтым акцэнтуецца ўвага на тое, каб яны і іншыя спартыўныя аб'екты эфектыўна выкарыстоўваліся ў вячэрні час, у выхадныя і ў святочныя дні. У належным стане ўтрымліваюцца і ўласныя спартыўныя збудаванні. Штогод праводзяцца рамонтна-будаўнічыя работы па падрыхтоўцы спартыўных баз навучальных устаноў да новага вучэбнага года. З мясцовых бюджэтаў, а таксама з бюджэтаў прадпрыемстваў і ўстаноў для гэтых мэт прыцягваюцца фінансавыя сродкі.

Работу па фізічным выхаванні ў вобласці праводзяць 1185 спецыялістаў. 99,4 працэнта з іх маюць сярэднюю спецыяльную і вышэйшую адукацыю. У тым ліку 82 — у дзіцячых дашкольных установах, 868 — у агульнаадукацыйных школах і адпаведна 66 і 101 ў прафесійна-тэхнічных вучылішчах, сярэдніх спецыяльных і вышэйшых навучальных установах.

Гэта садзейнічала прыцягненню да сістэматычных заняткаў фізічнай культурай, спортам, турызмам, краязнаўствам і экскурсіямі 27936 навучэнцаў і студэнтаў. З імі працуюць 1600 трэнераў — выкладчыкаў і кіраўнікоў гурткоў.

У параўнанні з 1997 годам практычна ў два разы павялічылася колькасць навучэнцаў і студэнтаў, якія займаюцца ў спартыўных секцыях, гуртках, групах па спартыўных інтарэсах, арганізаваных на базе вучэбных устаноў. 32 працэнты вучняў і студэнтаў ахоплены рознымі формамі пазакласнай, пазашкольнай фізкультурна-спартыўнай работы.

Багаты вопыт практычнай дзейнасці па аналізу ўплыву фізічнай нагрузкі на падрыхтаванасць вучняў назапашаны ў сярэдніх школах № 4 і 25 Магілёва, Цялушкаўскай сярэдняй школе Бабруйскага раёна, сярэдніх школах № 1 і 2 Крычава і Клімавіч настаўнікамі В.К.Холадавым і Л.І.Белай, А.Г.Гацка, Г.А. і К.М.Цітовымі і А.Е. Папковым і іншымі.

Цікавыя напрацоўкі маюцца ў метадыстаў па фізічнай культуры ў дзіцячых дашкольных установах: № 55 і 103 Кастрычніцкага раёна Магілёва, № 10 "Сонейка" Крычава і яслях-садзе "Раднічок" Быхава.

Шмат увагі ўдзяляецца фізкультурна-аздараўленчай і спартыўна-масавай рабоце ў магілёўскіх політэхнікуме, будаўнічым і педагагічным каледжах, Бабруйскім аўтадарожным каледжы і Магілёўскім ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга вышэйшым прафесійным агратэхнічным вучылішчы імя К.П.Арлоўскага, дырэктарамі якіх з'яўляюцца А.Н.Шапчыц, В.К.Рабцэвіч, В.П.Клімковіч, А.С.Ляшчынскі і Г.Н.Маліноўскі.

Штогод каля 100 настаўнікаў фізічнай культуры агульнаадукацыйных школ праходзяць перападрыхтоўку на базе абласнога інстытута павышэння кваліфікацыі і ўдасканалення настаўнікаў. А за апошнія гады ахоплена вучобай 476 з 522 настаўнікаў гэтай дысцыпліны, якія павінны былі прайсці перападрыхтоўку. Упершыню на 2001 год у план работы абласнога ІПК уключана вучоба трэнераў-выкладчыкаў дзіцяча-юнацкіх спартыўных школ і дзіцяча-юнацкіх клубаў фізічнай падрыхтоўкі.

У практыку работы большасці навучальных устаноў уведзен прыкладны фізкультурна-аздараўленчы комплекс "Абаронца Айчыны". Сталі традыцыйнымі і рэгулярна праводзяцца на працягу 40 год спартакіяды для моладзі дапрызыўнага і прызыўнага ўзросту. Гэта прынесла станоўчыя вынікі: каманда Магілёўскай вобласці з'яўляецца пераможцай Рэспубліканскіх спартакіяд дапрызыўнай моладзі, якія адбываліся ў сталіцы ў 1998 і 2000 гг.

Першае агульнакаманднае месца занялі магіляўчане і па выніках комплекснага заліку рэспубліканскага агляду-конкурсу ўзроўню фізічнай падрыхтаванасці вучняў агульнаадукацыйных школ вобласці ў 1998, 1999 і 2000 гг. і сталі лідэрам рэспубліканскай спартакіяды "Спешыял Алімпікс" за аналагічны перыяд. Вобласць — трохразовы чэмпіён краіны па сямі відах спорту сярод навучэнцаў спецыяльных школ-інтэрнатаў апошнія тры гады. Каманда Шклоўскай школы-інтэрната для сляпых дзяцей у рэспубліканскім спартыўным злёце "Калядныя старты" ў рамках Прэзідэнцкай праграмы "Дзеці Беларусі" заняла другое месца.

У раённых і абласных спаборніцтвах па хакею "Залатая шайба"

(Працяг на 2-й стар.)

З пасяджэння калегіі Міністэрства адукацыі

Здаровы лад жыцця фарміруецца ў сям'і

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

ў 2000 годзе прынялі ўдзел 122 каманды, у складзе якіх было 1176 падлеткаў. А ў зімовай і летняй Спартакіядах па месцы жыхарства за права быць першымі змагаліся 2500 дзяцей. Для арганізацыі бягучага кантролю за станам здароўя дашкольнікаў, вучняў і студэнтаў, аказання першай медыцынскай дапамогі ў дашкольных навучальных установах уводзяцца стаўкі медыцынскіх работнікаў, а ў лячэбна-прафілактычных — арганізавана работа груп ЛФК. Дзіцячыя сады Магілёва забяспечаны медработнікамі на 90 працэнтаў, школы — на 48,2, а ў сярэдніх спецыяльных установах і 12 прафесійна-тэхнічных вучылішчах працуе 15 медыцынскіх сясцёр. Заняткі груп ЛФК, у якіх займаецца 1058 вучняў, арганізаваны на базе фізкультурнага дыспансера, у сярэдняй школе № 42, дзіцячых паліклініках — яны праводзяцца спецыяльна падрыхтаванымі медработнікамі.

У цэлым па вобласці дашкольныя ўстановы забяспечаны медработнікамі: на 83 працэнты прафесійна-тэхнічныя вучылішчы і сярэднія спецыяльныя навучальныя ўстановы — на 100 працэнтаў.

Адзін раз у год выхаванцы дзіцячых дашкольных устаноў і вучні школ, ССНУ і студэнты вышэйшых навучальных устаноў праходзяць медагляд. Затым адбываецца размеркаванне на групы здароўя.

Але ў рабоце па арганізацыі фізічнага выхавання і ўрачэбнага кантролю маюць месца і істотныя недахопы, нявыкарыстаныя рэзервы і магчымасці. Так, у сістэме адукацыі па раздзелу "фізічная культура і спорт" за апошнія чатыры гады ў пяць раз знізіўся аб'ём бюджэтнага фінансавання.

Спартыўным інвентаром і абсталяваннем агульнаадукацыйныя школы Магілёўшчыны забяспечаны толькі на 30 працэнтаў ад неабходнага, прафесійна-тэхнічныя вучылішчы — на 24 і вышэйшыя навучальныя ўстановы — на 32 працэнты. Спартыўны інвентар і абсталяванне для навучальных устаноў у некаторых раёнах вобласці не набываліся на працягу 3 — 5 год.

На 10 працэнтаў ніжэй, чым у сярэднім па рэспубліцы, забяспечанасць школьнымі заламі. У шэрагу вучэбных устаноў на ўроках фізічнай культуры адначасова займаюцца 2 — 3 класы, а пачатковыя класы вымушаны займацца ў вестыбюлі школы ў сувязі з недахопам спартыўных залаў і перагрузкай школ навучэнцамі.

Не садзейнічае павышэнню эфектыўнасці правядзення заняткаў па фізічнай культуры, арганізацыі пазакласнай секцыйнай работы і ўрачэбнага кантролю кадравы дэфіцыт спецыялістаў фізічнай культуры і медыцынскіх работнікаў.

Так, на 1 верасня 2000 г. у школах вобласці было 44 вакансіі спецыялістаў фізічнай культуры. Горш таго, 20 працэнтаў дзіцячых дашкольных устаноў і 70 працэнтаў школ не маюць штатных медыцынскіх работнікаў.

Побач з гэтым са 102 выпускнікоў факультэта фізічнай культуры Магілёўскага дзяржаўнага універсітэта імя А.Куляшова да месца прызначэння прыбылі толькі 39, што складае 38 працэнтаў ад накіраваных. Варта зазначыць таксама, што не маюць спецыяльнай адукацыі 30 настаўнікаў фізічнай культуры ў дзіцячых дашкольных установах. І толькі адзін выкладчык гэтага прадмета прыходзіцца на восем дашкольных устаноў.

А настаўнікі пачатковых класаў у некаторых агульнаадукацыйных школах праводзяць заняткі па фізічнай культуры, не маючы адпаведнай спецыяльнай адукацыі.

Колькасць вучняў і студэнтаў, якія займаюцца ў гуртках і секцыях на базе навучальных устаноў, на тры працэнты ніжэй, чым у цэлым па рэспубліцы.

У справе перападрыхтоўкі спецыялістаў фізічнай культуры для сістэмы адукацыі не ў поўнай меры ажыццяўляюцца магчымасці Інстытута павышэння кваліфікацыі Акадэміі фізічнага выхавання і спорту, Магілёўскага абласнога інстытута павышэння кваліфікацыі і ўдасканалення настаўнікаў.

У спрэчках па дакладзе і садакладах выступілі 12 чалавек. У іх ліку: дырэктар сярэдняй школы № 4 Магілёва В.В.Мяшкоў, кіраўнік фізічнага выхавання вышэйшага прафесійнага ліцэя хімікаў Магілёва В.М.Губанаў, загадчыкі аддзелаў адміністрацыі Асіповіцкага і Чаускага райвыканкамаў І.І.Пузына і Р.Р.Мардачоў, галоўны ўрач дыспансера спартыўнай медыцыны ўпраўлення па фізічнай культуры, спорту і турызму Магілёўскага аблвыканкама В.В.Рублеўскі, першы прарэктар Магілёўскага дзяржаўнага універсітэта імя А.Куляшова А.М.Радзькоў, загадчык аддзялення ўрачэбнага кантролю Рэспубліканскага дыспансера спартыўнай медыцыны Міністэрства спорту і турызму Рэспублікі Беларусь Г.А.Бонік, кансультант арганізацыйна-метадычнага кабінета Рэспубліканскага дыспансера спартыўнай медыцыны Міністэрства спорту і турызму Рэспублікі Беларусь, доктар медыцынскіх навук, прафесар Н.Ц.Лебедзева. Выступаючыя выказалі занепакоенасць недахопам абсталявання, недастатковым умацаваннем спартыўных баз і збудаванняў, забеспячэннем кадрамі і інвентаром.

У рабоце калегіі прынялі ўдзел і выступілі па абмяркоўваемым пытанні міністр адукацыі Рэспублікі Беларусь Васіль Стражаў, віцэ-прэзідэнт Нацыянальнага алімпійскага камітэта Беларусі, першы намеснік міністра спорту і турызму Генадзь Аляксеенка, першы намеснік міністра аховы здароўя Уладзімір Арахоўскі, намеснік міністра спорту і турызму Міхаіл Юспа.

Калегія прыняла пастанову аб далейшай актывізацыі работы па арганізацыі фізічнага выхавання і ўрачэбнага кантролю дашкольнікаў, вучняў і студэнтаў у Магілёўскай вобласці. Вызначаны канкрэтныя задачы ўсім структурным падраздзяленням міністэрстваў адукацыі, аховы здароўя, спорту і турызму Рэспублікі Беларусь, а таксама Магілёўскага аблвыканкама па рэалізацыі прынятай пастановы.

Падводзячы вынікі калегіі, міністр адукацыі акцэнтаваў увагу на правядзенні фізічнага выхавання праз дашкольныя ўстановы і выказаў меркаванне, што гэта з'явіцца важным аспектам выхаваўчага працэсу сістэмы адукацыі, маючы на ўвазе стройную канцэпцыю: сад — школа — ПТВ — ССНУ — ВНУ.

Матэрыял з пасяджэння сумеснай калегіі падрыхтаваў да друку карэспандэнт Пётр ШУБЯНОК.

Сацыяльны партрэт настаўніка ў лічбах і фактах

Пастаянна ў цэнтры ўвагі і клопату галіновага прафсаюза — узровень заработнай платы работнікаў сістэмы адукацыі. У снежні адбылася сустрэча лідэра прафсаюза Тамары Чобатавай з прэм'ер-міністрам Рэспублікі Беларусь Уладзімірам Ярмошыным. Асноўная тэма размовы — недастойна нізкі ўзровень аплаты працы педагагічных работнікаў.

ЦК прафсаюза знаёміць чытача з аналізам статыстычных звестак па заработнай плаце ў галіне за мінулы год.

Аб'ектыўным паказчыкам рэальнага ўзроўню заработнай платы ў любой бюджэтнай сферы з'яўляюцца яе суадносіны з сярэднім узроўнем зарплаты ў прамысловасці. Выраўноўванне гэтых узроўняў, як вядома, прадугледжана Дзяржаўнай праграмай "Настаўнік", Генеральным пагадненнем, заключаным паміж урадам, рэспубліканскім аб'яднаннем наймальнікаў і Федэрацыяй прафсаюзаў на 1998 — 2000 гады. У названым пагадненні ўрад браў на сябе абавязацельства вырашыць гэтую праблему ў 2000 годзе. Але "воз і цяпер там". Больш за тое, да пачатку навучальнага года гэтыя суадносіны знізіліся да 46,1 працэнта.

З 1 кастрычніка былі ўведзены новыя ўмовы аплаты працы, павышаны мінімальная зарплата і стаўка першага тарыфнага разраду. І што ж? Сярэднямесячная заработная плата работнікаў у галіне пасля кастрычніцкага павышэння склала крыху больш паловы (64 працэнты) сярэднямесячнай зарплаты ў прамысловасці (у тым ліку настаўнікаў — 73,6 працэнта, педработнікаў — 70,9 працэнта). Але і гэты ўзровень дасягнуты за кошт працы, што выконваецца звыш стаўкі, аплаты за дадатковыя віды педагагічнай працы (класнае кіраўніцтва, праверка сшыткаў і інш.).

Як гэта павышэнне адбілася на пакупной здольнасці зарплаты, пакажа нам параўнанне яе з мінімальным спажывецкім бюджэтам. У кастрычніку гэтыя суадносіны складалі 101,6 працэнта, што ў параўнанні са студзенем-вераснем 2000 года на 10,9 працэнта вышэй. Вобразна кажучы, калі ў студзені-верасні работнік адукацыі мог купіць толькі 90,7 працэнта набору тавараў і паслуг, што ўваходзяць у мінімальны спажывецкі кошык, то ў кастрычніку — 1,1 працэнт набору. А гэта значыць, што па-ранейшаму ён можа пракарміць толькі самога сябе і толькі 0,1 утрыманца. Нагадаем: у 1992 годзе ён мог пракарміць сябе і аднаго ўтрыманца поўнасцю.

Улічваючы, што ў нашых установах працуе абсалютная большасць спецыялістаў з вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыяй, было б справядліва, калі б адбылося збліжэнне зарплаты педагагічных работнікаў і служачых у прамысловасці. Дарэчы, гэта прадугледжана цяпер дзеючым Законам аб адукацыі. Аднак у студзені — верасні 2000 года сярэднямесячная зарплата служачых у прамысловасці склала 84,3 тыс. рублёў, а педработнікаў — 43,6 тыс. рублёў, ці 51,7 працэнта ад гэтага ўзроўню, у тым ліку настаўнікаў — 45,2 тыс. рублёў, ці 53,6 працэнта, што ніжэй за аналагічныя паказчыкі мінулага года адпаведна на 1,6 і 2,1 працэнта. У аплаце працы прафесарска-выкладчыцкага саставу адбыліся невялікія зрухі. У сувязі з увядзеннем ва ўсіх ВНУ павышаючага каэфіцыента да 1,4 памер аплаты іх працы ў кастрычніку 2000 года ў параўнанні з вераснем павялічыўся на 40 працэнтаў і склаў 119,7 тыс. рублёў, ці 131,1 працэнта ад узроўню ў прамысловасці (у верасні — 104,2 працэнта). Цяпер на сваю зарплату дацэнт, прафесар могуць акрамя сябе пракарміць яшчэ аднаго ўтрыманца.

А што змянілася ў аплаце працы маладога спецыяліста? Службовы аклад пачынаючага спецыяліста, выпускніка вышэйшай навучальнай установы склаў у кастрычніку 20,4 тыс. рублёў, ці 57,6 працэнта ад вызначанага ў верасні бюджэту пражытачнага мінімуму. Каментарыі, як кажуць, не патрэбны!

Што да аплаты працы абслуговага персаналу, то іх зарплату ўвогуле няма з чым параўнаць. Пасля ўсіх належных выплат дзяржаве ў прыбіральшчыцы застаецца каля 16 тыс. рублёў, у той час як бюджэт пражытачнага мінімуму роўны 35,4 тыс. рублёў, а МПБ — 57,5 тыс. рублёў. Як жыць, калі адбываецца пастаяннае павышэнне цэн, квартплаты, платы за электраэнергію, за праезд у транспарце і г.д.?

У кастрычніку мінулага года ў параўнанні са снежнем пазамінулага года платныя паслугі падаражэлі ў 2,8 раза, прычым аднолькава шпаркімі тэмпамі ўзрасталі лічбы на цэнніках на харчовыя і нехарчовыя тавары, якія за гэты перыяд павялічыліся адпаведна ў 1,8 і 1,9 раза.

Жыццё не стаіць на месцы, і настаўніцкай зарплаце ніяк не ўгнацца за павышэннем цэн. Мяркуйце самі: з 1 кастрычніка 2000 года прайшло павышэнне, а ў лістападзе ўсе адносныя паказчыкі па зарплаце ў галіне зноў знізіліся. Так, сярэдняя зарплата (57 100 рублёў) склала 60,6 працэнта ад сярэдняга ўзроўню ў прамысловасці і 94,3 працэнта ад МПБ.

З 1 снежня 2000 года ўрад ізноў вырашыў павысіць заработную плату бюджэтнікам (у тым ліку і настаўнікам). Можа, гэта рэальна паўплывае на стан спраў?

Паводле папярэдніх разлікаў, павышэнне тарыфных ставак (акладаў) работнікаў 1 — 22 тарыфных разрадаў дасць магчымасць павысіць зарплату нізкааплачваемых катэгорый работнікаў на 40 — 45 працэнтаў, настаўнікаў — на 20 — 37 працэнтаў, тады як спажывецкія цэны да моманту атрымання заработнай платы ў студзені 2001 года, згодна з прагнозам, павялічацца больш чым на 20 працэнтаў. Атрымліваецца, што для большасці працуючых павышэнне заработнай платы стане па сутнасці кампенсацыяй за павелічэнне цэн.

У ліку малазабяспечаных па-ранейшаму застаюцца многія катэгорыі работнікаў галіны. Школьная прыбіральшчыца, якая працуе на стаўку, з улікам матэрыяльнага заахвочвання атрымае "на рукі" каля 23 тыс. рублёў. Стаўка заработнай платы (службовы аклад) настаўніка, выхавацеля дзіцячай дашкольнай установы і інш. з вышэйшай адукацыяй, вышэйшай катэгорыяй склала ў снежні 30,1 тыс. рублёў, што ніжэй за пражытачны мінімум у 1,18 раза і адпавядае толькі 52,3 працэнта мінімальнага спажывецкага бюджэту, які ў кастрычніку склаў 57,4 тыс. рублёў.

Гэты бязрадасны аналіз няўмольнай статыстыкі яшчэ раз пацвярджае, што прайшоўшая ў кастрычніку — лістападзе 2000 года акцыя па зборы подпісаў ва ўрад за дастойную аплату працы работнікаў галіны застаецца па-ранейшаму актуальнай. Патрабаванне прафсаюза — прыняць неадкладныя меры па давядзенні ў 1 квартале 2001 года зарплаты ў галіне адукацыі да аналагічнага ўзроўню ў прамысловасці — перададзена прэм'ер-міністру Рэспублікі Беларусь. **Толькі станоўчае вырашэнне можа знізіць сацыяльную напружанасць у педагагічных калектывах, спыніць адток кадраў з галіны.**

ЦК прафсаюза работнікаў адукацыі і навукі.

Здароўе дзяцей — здароўе нацыі

Чаму ж харчаванне нерацыянальнае?

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

вых узроўнях імкнуцца зрабіць харчаванне больш танным; значная датацыя дзяржавы выдаткоўваецца на ўтрыманне дзяцей у дашкольных установах.

Відавочна, што ў харчаванні дзяцей і падлеткаў на сённяшні дзень шмат нявырашаных праблем і недахопаў, якія абмяркоўваліся на нарадзе з кіраўнікамі аховы здароўя пры Прэзідэнце РБ у лістападзе, на калегіі Дзяржкантролю РБ у кастрычніку мінулага года.

Перш за ўсё гэта невыкананне ў арганізаваных дзіцячых калектывах натуральных норм харчавання па мясе, рыбе, кісламалочнай прадукцыі, гародніне, садавіне, соках, і асабліва ва ўстановах сельскай мясцовасці. Факты значнага невыканання норм харчавання выяўлены санэпідслужбай нават у інтэрнатных установах, што недапушчальна (Круглянская спецшкола-інтэрнат Магілёўскай вобласці, Старабарысаўская санаторная школа-інтэрнат, Валожынская школа-інтэрнат для дзяцей-сірот). Да прыкладу, у Валожынскай школе-інтэрнаце для дзяцей-сірот у лістападзе дзеці недаатрымалі 65 працэнтаў рыбы, 53 працэнты тварагу, 27 працэнтаў гародніны, 90 працэнтаў сокаў, 30 працэнтаў яек. Садавіну не атрымлівалі ні разу; у асартыменце мясных прадуктаў пераважалі каўбасныя вырабы — перавыкананы на 50 працэнтаў. Такая сітуацыя абумоўлена не столькі фінанасавымі праблемамі, колькі перабоямі з дастаўкай прадукцыі і халатным стаўленнем да сваіх абавязкаў кіраўнікоў устаноў. Няўжо зацікаўленыя ведамствы (сістэма адукацыі, гандлю, спажыўкааперацыі) не могуць арганізаваць кальцавы завоз прадуктаў ва ўсе ўстановы, у тым ліку ў сельскія дашкольныя, як гэта вырашана ў Гомельскай вобласці, і прыняць усе магчымыя меры па выкананні норм харчавання?

Нягледзячы на тое, што дзеці недастаткова спажываюць вітамінаў, у некаторых установах нерэгулярна праводзіцца абавязковая С-вітамінізацыя рацыёнаў харчавання (сярэдняя школа № 9 Жодзіна, сярэдняя школа № 3 Маларыты і інш.).

Маюць месца факты неадпаведнасці страў па харчовых рэчывах і энергіі меню-раскладкам, хоць лабараторны кантроль (як і вытворчы, з боку санэпідслужбы) узмоцнены. Колькасць неадпаведных вынікаў склала 17,8 працэнта за мінулы перыяд бягучага навучальнага года (за мінулы навучальны год — 14,8 працэнта). Значнае недаўкладванне прадуктаў выяўлена ў агульнаадукацыйных школах вёсак Чарнова, Грэбянец, Чарнаградзь Чэрвеньскага раёна, в. Обчын Любанскага раёна, у Астравенскай і Каранеўскай школах Бешанковіцкага раёна, № № 39, 22 Віцебска, яслях-садах № № 34, 24 Наваполацка, № № 46, 45 Віцебска, № 16 Жодзіна і інш.

Праблемным застаецца пытанне прывядзення харчаблокаў у належны санітарна-тэхнічны стан: значная частка халадзільнага і тэхналагічнага абсталявання поўнасцю зношана. Але ж ад аснашчэння харчаблокаў залежыць асартымент страў і іх бяспека.

Не заўсёды кіраўнікамі ўстаноў, зацікаўленымі ведамствамі, якія арганізуюць харчаванне, робяцца ўсе магчымыя захады па паляпшэнні харчавання. Санэпідслужбай выяўляюцца парушэнні тэрмінаў і правілаў захоўвання, транспарціроўкі прадукцыі, якая хутка псуецца, санітарных правілаў па ўтрыманні вытворчых памяшканняў. Санэпідслужба вымушана ўзмацніць патрабаванні да службовых асоб, якія адказваюць за забеспячэнне якаснага і паўнацэннага харчавання дзяцей у вучэбна-выхаваўчых установах. Аштрафавана за мінулы перыяд бягучага навучальнага года 2210 службовых асоб (за навучальны 1999 — 2000 год — 2410), у тым ліку за апошнія два тыдні — 648. Вынесена 411 пастаноў аб закрыцці харчаблокаў з-за нездавальняючага санітарна-тэхнічнага ці санітарнага стану (на санітарны дзень).

Я спадзяюся, што кіраўнікамі ўстаноў, ведамствамі, якія арганізуюць харчаванне, будуць зроблены ўсе неабходныя захады па яго паляпшэнні. Прайшлі зімовыя канікулы ў школьнікаў. За гэты час можа было прывесці да ладу матэрыяльна-тэхнічны стан харчаблокаў, арганізаваць адпаведнае навучанне работнікаў харчаблокаў.

Нягледзячы на дапамогу дзяржавы па забеспячэнні харчаваннем дзяцей у дашкольных і вучэбна-выхаваўчых установах, бацькі павінны выразна ўсведамляць, што ў мэтах захавання здароўя правільна карміць дзіця — гэта перш за ўсё іх задача.

Есці дзеці павінны з інтэрвалам у 3,5 — 4 гадзіны, гэта значыць 4 — 5 разоў на дзень. Максімальны аб'ём ежы павінен прыпадаць на абед. Снеданне і вячэра павінны быць па аб'ёме і каларыйнасці раўназначныя. Вячэраць патрэбна за 1 — 1,5 гадзіны да сну. Выпраўляючы дзіця ў школу, неабходна накарміць яго снеданнем.

Важна, каб дзіця з прадуктамі харчавання атрымлівала ўсе неабходныя харчовыя рэчывы (бялкі, тлушч, вугляводы, мікраэлементы, вітаміны), неабходныя для яго росту і гарманічнага развіцця, а таксама выпрацоўкі імунітэту да розных інфекцый. Таму трэба як мага больш разнастаіць ежу. Такія прадукты як мяса, яйкі, малако і кісламалочныя прадукты, сметанковае і раслiннае масла, хлеб, гародніна, садавіна павінны быць у рацыёне харчавання дзіцяці штодзень; 2 — 3 разы на тыдзень неабходна ўключаць рыбу, тварог. З 400 — 500 г неабходнай штодзённай колькасці малака каля 30 працэнтаў павінны складаць кісламалочныя прадукты (кефір, ацыдафілін, йогурт), якія забяспечваюць нармальную работу кішэчніка.

Мяса павінна быць нятлустае — пераважна ялавічына. Не трэба злоўжываць каўбасамі варанымі, сасіскамі варанымі — рэкамендуюцца для харчавання дзяцей толькі вышэйшы і першы гатункі, не больш як 2 разы на тыдзень. Для лепшай засваяльнасці паўнацэнных бялкоў, што ўтрымліваюцца ў мясе, яго рэкамендуецца спажываць з агароднiннымі гарнірамі — гародніна павышае засваяльнасць мясных вырабаў да 96 працэнтаў, у той час як з крупянымі гарнірамі мяса засвойваецца толькі на 80 працэнтаў.

У харчаванні дзяцей павінны выкарыстоўвацца разнастайныя крупы, перавагу патрэбна аддаваць грэцкім і аўсяным, асабліва каштоўным па бялковым і мінеральным складзе. Гэтым жа вызначаюцца і бабовыя культуры. Патрэбна ўлічваць, што крупяныя стравы добра засвойваюцца з малаком і тварагом.

Важна як мага больш уключаць у харчаванне свежыя гародніну і садавіну, якія з'яўляюцца асноўнай крыніцай мікраэлементаў і вітамінаў. Наша традыцыйная гародніна — капуста, буракі, морква, кабачкі, садавіна, разнастайнае свежае зяленіва (шпінат, кроп, пятрушка і г.д.), а таксама зялёная і рэпчатая цыбуля, часнок — цалкам можа забяспечыць неабходную колькасць мікраэлементаў і вітамінаў. Часнок і цыбулю асабліва карысна выкарыстоўваць у перыяд павелічэння захворваемасці грыпам і вострымі рэспіраторнымі захворваннямі (лістапад — люты). Здробнены часнок можна выкарыстоўваць як дабаўку да першай стравы, у салаты.

Неабходна памятаць, што мы і нашы дзеці жывём ва ўмовах ускладненай экалагічнай сітуацыі пасля аварыі на ЧАЭС. З мэтай вывядзення, нейтралізацыі магчыма паступіўшых у арганізм радыенуклідаў неабходна ўключаць у харчаванне прадукты, якія ўтрымліваюць пекцін, ёд. Гэта разнастайная свежая садавіна, асабліва яблыкі, гароднінныя і фруктовыя сокі з мякаццю, сухафрукты. Багатыя на пекцін такія прысмакі як зефір, мармелад, пастыла. Важнай крыніцай ёду і іншых мікраэлементаў з'яўляюцца марская капуста і іншыя морапрадукты. Пажадана не гатаваць першыя стравы на булёне з касцей — выкарыстоўваць мясныя булёны ці гатаваць вегетарыянскія першыя стравы, як гэта прынята ў дзіцячых арганізаваных калектывах.

Як правіла, дзецям у сям'і ежа асобна не гатуецца. А між тым трэба ўлічваць, што ў дзіцяці страўнікава-кішэчны тракт не сфарміраваны, таму харчаванне павінна быць адпаведным. Аптымальнымі спосабамі прыгатавання ежы для дзіцяці павінна быць тушэнне, парэнне, запяканне. Не трэба захапляцца прыгатаваннем страў у фрыцюры, выкарыстоўваннем вострых прыпраў (хрэн, воцат, маянэз, таматны соус, перац). Іх лепш замяніць лімоннай кіслатой ці рознымі смятаннымі соусамі. Пры прыгатаванні ежы з тлушчам лепш выкарыстоўваць сметанковае і раслiннае масла. З раслiннага масла неабходна дома мець рафініраванае — для смажання, і нерафініраванае — для запраўкі салатаў. Нерафініраванае масла карыснае тым, што ўтрымлівае шэраг поліненасычаных тлустых кіслот, якія не выпрацоўваюцца ў арганізме.

В.ФІЛОНАЎ,
намеснік міністра аховы здароўя Рэспублікі Беларусь, Галоўны дзяржаўны санітарны ўрач, доктар медыцынскіх навук.

Весткі з Дзяржынска

Будзе аблегчана доля сіроцкая

У раённым аддзеле адукацыі створаны сектар па абароне дзяцінства. Яго ўзначальвае вядучы спецыяліст А.А.Федаровіч. Сектар створаны ў сувязі з узрослым аб'ёмам работы, павелічэннем колькасці праблемных сем'яў. Іх цяпер у раёне налічваецца 268, у якіх выхоўваюцца 374 непаўналетнія дзіцяці. Пад апекай знаходзяцца 82 дзіцяці-сіроты, з іх усяго 19 набылі паўнацэнную апякунскую сям'ю, 28 змешчаны ў Станькаўскую школу-інтэрнат.

Толькі з верасня мінулага года ў сектар звярнуліся больш за 500 грамадзян па розных пытаннях. Гэта пазбаўленне бацькоўскіх правоў; апека; усынаўленне; змяненне прозвішчаў; вырашэнне спрэчак паміж бацькамі; выяўленне і ўладкаванне дзяцей, што засталіся без апекі; абарона маёмасных правоў непаўналетніх; абследаванне ўмоў жыцця і выхавання дзяцей і інш.

Накіравана ў суд 36 іскаў у дачыненні да 74 дзяцей. Сацыяльныя і круглыя сіроты знаходзяцца ў раённай Станькаўскай школе-інтэрнаце.

Злёт краязнаўцаў

Адбыўся традыцыйны раённы злёт юных краязнаўцаў. Яго дэвіз — "Мой родны кут, як ты мне мілы!". Падрыхтоўка да злёту і яго правядзенне пашыраюць веды дзяцей пра родныя мясціны, папаўняюць спіс патрыётаў Бацькаўшчыны імёнамі славутых землякоў, садзейнічаюць захаванню культурных традыцый, дапамагаюць падзяліцца назапашаным вопытам па арганізацыі школьных музеяў.

У прадстаўленых на выставе матэрыялах і выступленнях удзельнікаў адлюстравана мэтанакіраваная работа большасці школ раёна па праграмах 3-га этапа Усебеларускай турысцка-краязнаўчай экспедыцыі "Наш край".

Школы-ўдзельнікі злёту ўзнагароджаны ганаровымі граматамі аддзела адукацыі.

"Сам сабе цырульнік"

Так называецца гурток Цэнтра дзіцячай творчасці, якім кіруе Т.А.Ахрэм. Гурткоўцы дэманструюць прычоскі на прадпрыемствах, у бібліятэках, ездзяць на розныя выставы па праглядзе прычосак, праводзяць сустрэчы з вучнямі школ, медработнікамі, цырульнікамі.

Курс "Сам сабе цырульнік" дапамагае авалодаць не толькі першаснымі навыкамі догляду заваласамі, рукамі, тварам, але і правіламі гігіены. Гурткоўцы вучацца рабіць розныя варыянты стрыжак, якія не патрабуюць высокай кваліфікацыі.

Кіраўнік гуртка Таццяна Адасьеўна на сваіх занятках дае выхаванцам і тэарэтычную інфармацыю.

Тамара ШАЎЧЭНКА.

Выхаванне: погляд псіхолага

Творчая асоба: хто ўплывае на яе развіццё?

Ажыццяўляемая сёння рэформа адукацыі актывізавала намаганні ўсіх педагогаў, кіраўнікоў, бацькоў па забеспячэнні асобасна арыентаванай мадэлі выхавання і адукацыі. Гэтая мадэль ставіць у цэнтр усяго вучэбна-выхаваўчага працэсу асобу вучня: менавіта яна з'яўляецца прадметам увагі настаўніка, які выступае як арганізатар вучэбна-пазнавальнай дзейнасці вучняў. Перш за ўсё задавальняюцца тыя патрэбнасці школьнікаў, якія з'яўляюцца крыніцай развіцця іх асобы.

Намаганні педагогаў даюць свой плён: пашырылася ўяўленне ўдзельнікаў вучэбна-выхаваўчага працэсу аб асобе, асаблівасцях яе развіцця, узрасло значэнне гэтага паняцця, больш уважліва даследуюцца асобасныя змены, ствараюцца адэкватныя для асобаснага развіцця ўмовы дзейнасці, узаемін.

Відавочны рост асобаснай актыўнасці, самапавагі ў адной часткі маладых людзей, але, з другога боку, нельга не бачыць, што побач з яркімі, творчымі, актыўнымі маладымі людзьмі, якія імкнуцца да адукацыі, самарэалізацыі, дыялогу з іншымі людзьмі і грамадствам, знаходзяцца і тыя, каго можна вызначыць як асобасна непаўнацэнныя людзі. Яны не імкнуцца да самарэалізацыі, у іх недастатковая самапавага, яны залежаць ад знешніх абставін і моцных людзей, абвінавачваюць у сваіх праблемах усіх, але не сябе, не ўяўляюць сэнсу свайго жыцця, паводзін, дзейнасці. Узнікае пытанне: чаму так адбываецца? Адначасова з пытаннем паяўляецца патрэбнасць вывучаць уяўленні маладых людзей пра сябе, сваю асобу, умовы развіцця, наколькі адэкватныя гэтыя ўяўленні рэальнасці.

Паўстае задача: вывучаць і ўяўленні, і змяненні, каб адны з іх — пазітыўныя — узмацніць, падтрымаць, іншыя — негатыўныя — ведаць, як карэціраваць, змяняць.

Больш пільнай увагі ў сувязі з гэтым заслугоўваюць перакананні і погляды, дзеянні і ўчынкі, матывы і праяўленні пачуццяў маладых людзей. Іх аналіз не проста цікавы, а павучальны і карысны ўсім, хто звязаны з выхаваннем моладзі.

Кіруючыся гэтай устаноўкай, мы палічылі неабходным і важным выявіць стаўленне маладых людзей да паняццяў, праяў, дзеянняў, якія можна вызначыць як асобасныя.

Як вядома, юнацкі ўзрост — перыяд станаўлення характару асобы, самапазнання і самасцвярджэння, а ў сувязі з гэтым — абвостранага ўспрыняцця ўсяго, што звязана з асобасным развіццём. З другога боку, падобныя веды неабходны педагогу, псіхолагу для таго, каб вызначыць, наколькі педагагічныя намаганні і ўздзеянні адэкватныя тым новаўвядзенням, якія ўзнікаюць у юнацкай самасвядомасці.

Мы часта гаворым, якімі трэба быць, каб стаць асобай, але не менш важна, якімі з'яўляюцца і нашы вучні.

Мы распрацавалі анкету "Я — асоба", якая ўключае ў сябе дзесяць пытанняў, і прапанавалі вучням 9 — 11 класаў адказаць на яе пытанні. Агульная колькасць рэспандэнтаў — 90 чалавек.

Назавём частку пытанняў, прапанаваных старшакласнікам:

1. Што, на тваю думку, азначае паняцце "асоба"?

2. Як школа, настаўнікі дапамагаюць табе станавіцца асобай?

3. Якую ролю ты сам адыгрываеш у развіцці ўласнай асобы?

4. Ад чаго залежыць развіццё асобы?

5. Якую ролю адыгрывае класны кіраўнік у развіцці асобы?

6. Чаму ў некаторых пачынаецца працэс дэградацыі асобы?

7. Што ў большай ступені з'яўляецца паказчыкам развіцця асобы: тое, што бярэ асоба ад іншых і жыцця, ці тое, што аддае іншым, грамадству? і г.д.

Аналіз адказаў уяўляе несумненную цікавасць для педагогаў, псіхолагаў, бацькоў, таму мы вырашылі пазнаёміць з ім.

Перш за ўсё хочацца падкрэсліць, што большасць апытаных старшакласнікаў дастаткова дакладна вызначае паняцце "асоба": "гэта той, хто адказвае за свае ўчынкі, прымае рашэнні, актыўна ўдзельнічае ў жыцці грамадства; той, хто з'яўляецца гаспадаром самога сябе; хто не зліўся з шэрай масай" і г.д. Для параўнання звернемся да вызначэння асобы, дадзенага Л.І.Бажовіч: "Асоба — такі ўзровень псіхічнага развіцця, які дае магчымасць чалавеку кіраваць самім сабой і абставінамі свайго жыцця".

Частка апытаных, вызначаючы асобу, робіць акцэнт на тым, што гэта "інтэлектуальна развіты чалавек, разумны, можа пастаяць за сябе, дасягнуў большага, чым іншыя, яго паважаюць сябры і блізкія, ён надзелены духоўнымі якасцямі".

Нязначная колькасць удзельнікаў апытання, разважаючы пра асобу, змешвае гэтае паняцце з індывідуальнасцю. Сустракаюцца сцверджанні (прыкладна 0,5 працэнта), што "ўсе людзі — асобы" ці "кожны — асоба".

Адказваючы на другое пытанне, старшакласнікі падкрэсліваюць ролю школы, настаўнікаў у развіцці сваёй асобы. Гэта перш за ўсё — веды, якія яны атрымліваюць: "разумныя думкі, аваладанне культурай, тлумачэнне правоў і абавязкаў". Адзначаецца роля педагогаў у разуменні нашых памылак: у выхаванні ўласным прыкладам, у навучанні самастойнасці. Абагульняючы, патрэбна ўказаць на ўплыў настаўнікаў пераважна праз навучанне. Практычна адсутнічаюць указанні на ролю школы, яе выхаваўчую дзейнасць, характар узаемін. Прыкладна 10 працэнтаў выказваюцца няўхвальна аб ролі школы: "настаўнікі стараюцца знішчыць індывідуальнасць", "аказваюць ціск" і г.д.

Пра свой асабісты ўдзел у фарміраванні ўласнай асобы маладыя людзі выказваюцца наступным чынам: "стараюся, чытаю кнігі, гляджу тэлевізар; развіваю свой характар, унутраны свет". Большасць сцвярджае, што настаўнікі адыгрываюць галоўную ролю, не раскрываючы змест больш падрабязна. Найчасцей ужываецца дзеяслоў "стараюся". Што за гэтым схавана — задача далейшага вывучэння.

Выяўляючы фактары, якія абумоўліваюць развіццё асобы, старэйшыя школьнікі вылучаюць тыя, якія можна вызначыць як знешнія: залежаць ад навакольнага свету, грамадства, калектыву, бацькоў, сяброў, родных, выхавання ў дзяцінстве, становішча ў краіне, узаемін, школы і г.д. Такім чынам, менш за ўсё — ад самога чалавека. Прыкладна 18 працэнтаў ад колькасці апытаных лічаць, што — ад самога чалавека; і як варыянт — ад самога чалавека і асяроддзя (грамадства). Як відаць, маладыя людзі адводзяць сабе дастаткова пасіўную, сціплую ролю ў развіцці ўласнай асобы. Ці не сведчанне гэта пэўнай недаацэнкі сваіх магчымасцей, здольнасцей, адсутнасці адпаведных маральных установак, інфантылізму? Не рызыкую сцвярджаць катэгарычна, што гэта так, але падстава для развагі, безумоўна, ёсць.

Маладыя людзі ўвогуле высока ацэньваюць ролю калектыву (класнага, школьнага) у развіцці асобы: "калектыў дае ацэнку ўчынкам, дзеянням, прымушае ўдасканальвацца; побач з добрымі людзьмі абавязкова сфарміруецца сапраўдная асоба; там, дзе заканчваецца барацьба за таварыша, пачынаецца здрадніцтва; чалавек падладжваецца пад іншых, калі нестае сілы волі" і г.д. Некаторыя, адзначаючы значную ролю калектыву ў развіцці асобы, шчыра прызнаюць, што іх клас такім не з'яўляецца: "наш клас нядружны, таму я не з усімі ў блізкіх адносінах; трэба, каб было больш станоўчых людзей, не ўсякі клас — калектыў" і г.д.

Адказы на пытанне аб прычынах дэградацыі асобы сведчаць аб правільным разуменні іх большасцю (да 80 працэнтаў) апытаных. Такіх людзей яны вызначаюць як: "слабыя людзі, якія не маюць інтарэсаў у жыцці, не могуць дасягнуць мэты, каб паказаць сябе, уцягваюцца ў кепскія справы, нічога не робяць". Гэта адбываецца таму, што: "слабая воля, адсутнасць прынцыпаў і сумлення, дрэнныя ўзаеміны, пад "кайфам" усё забываюць, лянота, нежаданне вучыцца, дрэнная кампанія, ад дрэннага жыцця" і г.д.

Патрабуюць сур'ёзных разваг даныя, атрыманыя намі ў адказах на пытанне аб паказчыках развіцця асобы, якія мы звязалі з тэрмінам "аддаваць — атрымліваць". Як высветлілася, 61,5 працэнта рэспандэнтаў лічаць: тое, што чалавек аддае, характарызуе яго як асобу, гэта значыць паказчык "аддаваць". У гэтую групу (а іх да 40 працэнтаў) увайшлі і тыя, хто лічыць, што і аддаваць, і атрымліваць ад грамадства — гэта і ёсць паказчык асобаснага развіцця. 38,5 працэнта маладых людзей лічаць, што менавіта тое, што бярэ чалавек ад іншых, гэта значыць прысвойвае, авалодвае ім, і сведчыць пра ўзровень развіцця яго як асобы.

Як відаць, баланс "браць" і "даваць" адсутнічае ў большасці, значная частка маладых людзей настроена на атрыманне ад іншых, грамадства. Гэты факт, безумоўна, патрабуе канкрэтызацыі, але і першыя вынікі ўяўляюць цікавасць. Гэта праявілася ў працэсе абмеркавання атрыманых вынікаў анкетавання ў педагагічным асяроддзі, і ўзнікла рашэнне распрацаваць тэматыку гадзін узаемін. У прыватнасці, было прапанавана пытанні анкеты зрабіць тэмамі дэбатаў, дыскусій. Да іх мы дадалі такія тэмы, як: "Калі вы хочаце ўдасканаліць свет, удасканальце перш за ўсё сябе" (М.Рэрых); "Самасвядомасць асобы — гэта погляд на сябе. Які я?"; "Быць асобай — быць суб'ектам уласнага жыцця" (А.Пятроўскі); "Каб пазнаць сябе, трэба выйсці "вонкі"; "Моцная асоба. Гэта якая?"

Класным кіраўнікам былі названы выданні, да якіх можна звярнуцца пры падрыхтоўцы да гутарак з падлеткамі і старшакласнікамі.

Мы не меркавалі, што вынікі анкеты стануць фактарам, які падахвоціць да новай і рознапланавай работы па аказанні дапамогі маладым людзям у развіцці сваёй асобы. Нарадзілася ідэя стварэння праграмы "Асоба", з'явіліся новыя планы і ў рабоце з бацькамі: без іх дзейнасць не будзе эфектыўнай, паколькі ўплыў сям'і і бацькоў на развіццё асобы і самавыхаванне надзвычай вялікі.

Дэмакратызацыя грамадства немагчыма без развіцця самабытнай, творчай асобы. Але гэты працэс не спантанны, ён мае пэўныя мэты. І ім можна кіраваць.

Валянціна БАГАСЛОЎСКАЯ, псіхолаг.

Як жывеш, дзіцячы сад?

Тэхналогія поспеху

Добрага гаспадара відаць здалёк. Толькі я ўвайшла на тэрыторыю дзіцячага садка, як мяне адразу ўразілі чысціня і парадак вакол і гэткая пазнавальная прыгажосць. У самім памяшканні — таксама чыста, утульна і шмат кветак. Кветкі тут што на вуліцы, што ў пакоях растуць, нібыта на дражджах.

Дзіцячы сад №522 у сталіцы лічыцца адным з лепшых. Яго хваліць начальства, пра яго добра адгукваюцца бацькі, якія з задавальненнем водзяць сваіх дзетак у гэты Дом. І пытанне паўстае нібыта само па сабе: чым жа адметны гэты дзіцячы садок?

З першага погляду заўважаеш, з якім густам і любоўю зроблена ўсё на двары і ў пакоях садка. Далей адзначаеш — як жа ня́дрэнна абсталяваны і аснашчаны дзіцячыя групы. У пакоях ёсць неабходная мэбля, хапае цацак і гульняў, і кніжак дарагіх з прыгожымі малюнкамі. Кабінеты для заняткаў творчасцю і фізкультурай таксама маюць усё неабходнае, каб навучанне было прадуктыўным і цікавым. Ёсць нават камп'ютэрны клас, дзе дзеці займаюцца развіццёвымі гульнямі і матэматыкай, спасцігаюць граматы. Выхавальнікі выкарыстоўваюць у сваёй працы новыя педагагічныя тэхналогіі. Ды ўвогуле ўсё ў дзіцячым садку гаворыць пра тое, з якім клопатам ставяцца працаўнікі да фізічнага і псіхалагічнага здароўя дзіцяці, да яго развіцця.

Гаспадыня дзіцячага садка Таццяна Іванаўна Валуева ведае, напэўна, сакрэт, як завабіць бацькоў, каб зрабіць установу прэстыжнай. Некалькі год таму ёй (як тады ўжо добраму кіраўніку) былі аддадзены "на выпраўленне" бесперспектыўныя дзіцячыя сады. Дзяцей у групах было няшмат, будынак паволі разбураўся, калектыў працаваў без ахвоты. Таццяна Іванаўна пачала перабудову з памяшкання і двара. Для таго каб бацькі хоць паглядзелі ў бок дзіцячага сада, трэба навесці вонкавы парадак і прыгажосць. Дах адрамантавалі, пакоі асвяжылі. На двары пасадзілі розныя пладовыя і іншыя дрэвы — вішню, сліву, бярозу, рабіну, дуб, бэз розных сартоў; кусты — чорнай і чырвонай парэчкі, агрэсту; 27 сартоў кветак, якія цвітуць з ранняй вясны да позняй восені.

Наступнае слова было за калектывам. Хто не спрацаваўся з новай загадчыцай — пакінуў установу. Але Таццяна Іванаўна не баялася застацца без працаўнікоў. Сёння за ёй з другога садка ў 522-гі прыйшлі былыя калегі. І яны, і тыя выхавальнікі, [illegible] расказвалі бацькам пра свой "новы" дзіцячы садок, пра свае планы ў працы і г.д. І таму бацькі пачалі прыводзіць сваіх дзяцей да іх. Зараз у гэтай установы няма ніякага недахопу ў выхаванцах, і нават чарга ёсць на будучае.

— У нас склалася такая традыцыя, — гаворыць Т.І.Валуева. — Калі хоць адно дзіця з якога-небудзь дома прыйдзе ў наш садок, то ўслед — усе дзеці з гэтага дома. Прыемна, што бацькі так высока ацэньваюць нашу працу.

Дашкольная ўстанова павінна задавальняць патрэбы сям'і ў выхаванні і навучанні дзяцей. Толькі тады можна разлічваць на бацькоўскае разуменне і дапамогу. Пра што б вы ў 522-м дзіцячым садку ні пацікавіліся: "Адкуль?", у адказ пачуеце: "Бацькі падарылі". Але не адным спадзяваннем на бацькоў жывуць тут. Час вымусіў — і яны самі навучыліся зарабляць грошы. Вопыт, дарэчы, заслугоўвае асобнай увагі.

Прыклад першы. У дзіцячага садка ёсць свой невялікі заалагічны куток, дзе жывуць папугай, марская свінка, чарапахі і да нядаўняга часу жыў і пеўнік, [illegible]. Тут ён вырас, песні спяваў. Пасля ўжо адпусцілі яго на свабодныя жыць у вёску. Дык вось, хамякі, жывучы пад добрым наглядам, пачалі павялічваць колькасць сваю. Нараджальнасць іх расла — спачатку 8 хамякоў, потым 12, а затым і 14. Увесь гэты прыплод дзіцячы сад аддае ў магазін "Прырода" і атрымлівае за кожнага хамяка тысячу рублёў. На "хамяковыя" грошы набылі ў садок спартыўны інвентар і яшчэ шмат патрэбных рэчаў.

Вось і другі прыклад. У кастрычніку ў садку прайшоў восеньскі кірмаш. Кожная група дзяцей разам са сваімі бацькамі і выхавальнікамі рыхтавала самаробны "тавар" на продаж. Хто на што быў здольны — малявалі карціны, майстравалі вырабы з гліны і прыроднага матэрыялу, раблі выцінанкі, выпякалі салодкія пачастункі. У дзіцячым садку доўгі час усе былі пад уражаннем ад гэтага мерапрыемства. Раскупілі ўсё. Прыходзілі сем'ямі, [illegible]. Выручку патрацілі на развіццёвыя гульні. Заробак атрымаўся невялікі. Але ж такія мерапрыемствы прывучаюць бацькоў і грамадскасць да дашкольных устаноў — іх актыўнасць узрастае, а з ёю — і ацэнка працы выхавальнікаў. Гэта пацвярджае і той факт, што бацькі, калі даведаліся, колькі атрымлівае за сваю працу памочнік выхавальніка, вырашылі выплачваць ім яшчэ па аднаму акладу [illegible].

Каб закончыць гаворку пра тое, як садок зарабляе для сябе грошы, трэба дадаць яшчэ, што ён, як і многія дашкольныя ўстановы горада, аказвае яшчэ і платныя паслугі. Такія, як: харэаграфія, англійская мова, развіццёвыя гульні і г.д. Зусім нядаўна харэограф, каб паказаць бацькам, за што тыя плоцяць, правяла сумесныя заняткі для бацькоў і іх дзяцей.

Пра сваіх работнікаў загадчыца гаворыць толькі станоўчае: "Наш калектыў сяброўскі, творчы і не спыняецца ў сваім росце". З сяброўства некалі пачынала стварэнне калектыву Таццяна Іванаўна. Ладзілі сумесныя святы — Новы год, Дзень Настаўніка, 8 Сакавіка, конкурсы. У мерапрыемствах удзельнічалі ўсе. Людзі раскрывалі свае таленты, паказвалі свае ўменні. Вось так святы і збліжалі, і згуртоўвалі. А ў такім калектыве лягчэй спраўляцца з рознымі цяжкасцямі. Не так даўно ў садку было прынята рашэнне: штомесячную матэрыяльную дапамогу ад раёна (якая выдаткоўваецца на ўвесь калектыў) дзяліць паміж [illegible]

[illegible] незаменным для выхавальніка дарам — уменнем наладжваць кантакты з бацькамі сваіх выхаванцаў. Яна здольна вырашыць розныя праблемы з бацькамі, тактоўна патлумачыць няўважлівай маці, што яе дзіцяці патрэбна ў садок даваць насавую хустачку і г.д.

На дзіва згуртавана працуюць і выхавальнікі — Галіна Мікалаеўна Ахрэмчык і Жанна Мікалаеўна Млёнік. Яны сапраўды — адно цэлае: абедзве займаюцца з дзецьмі па тэхналогіі Зайцава. Жыццярадаснай, актыўнай і артыстычнай Жанне Мікалаеўне ніяк нельга абысціся без вытрыманай, тактоўнай і адказнай Галіны Мікалаеўны.

Тамара Вільеўна Пліско — сапраўдны майстар жарта. Яе вострае і трапнае слова можа дапамагчы дзіцяці пазбавіцца нейкіх унутраных цяжкасцей, вывесці калектыў з канфліктнага стану.

"Гэта наш паэт" — гаворыць загадчыца пра Святлану Сяргееўну Касацікаву. Яна працуе выхавальнікам у лагапедычнай групе (дзе вельмі складаныя дзеці). На выпускным балі Святлана Сяргееўна кожнаму свайму дзіцяці падаравала вершаванае пажаданне, у якім яна нацэльвае на дасягненне пэўнай мэты. Ларыса Анатольеўна Дзям'янава, якая таксама працуе ў гэтай жа групе, дабрэйшай душы чалавек. Свае лепшыя душэўныя якасці яна прывівае дзецям, таму яе выхаванцы ведаюць, што такое дабрыня, сяброўства і ўзаемадапамога.

Марына Уладзіміраўна Пракапенка — яшчэ малады спецыяліст, нядаўна ёй была прысвоена першая катэгорыя. Да сваёй працы падыходзіць творча — дастаткова паглядзець, якія унікальныя дапаможнікі па навучанню дзяцей яна вырабляе.

Анастасія Пятроўна Падымацкая даўно працуе ў гэтым садку. Пра яе можна сказаць, што яна той чалавек, які заўсёды гатовы абараніць прафесію педагога. Яна можа пераканаць, што педагога патрэбна паважаць і прыслухоўвацца да яго меркавання.

А Людмілу Васільеўну Дзядзюля заўсёды хочацца слухаць, калі яна пра што-небудзь гаворыць. Яна пераконвае бацькоў, што самае важнае для дзіцяці — сямейнае выхаванне, што нельга ўсё перакладваць на дашкольную ўстанову ці школу. У яе групе дзеці гуляюць у многія гульні з цацкамі, якія яна зрабіла сваімі рукамі. І яшчэ яна вызначаецца акуратнасцю, чаму вучыць і сваіх выхаванцаў.

Па прафесіі Наталля Васільеўна Шклярэўская — настаўніца пачатковых класаў, але прыйшла некалі ў дзіцячы садок і прыжылася. Казачніцай вялікай яе можна было б назваць. Яна складае казкі, а потым іх інсцэніруе. І пры гэтым у спектаклі абавязкова задзейнічаны ўсе дзеткі з групы, а часам нават і бацькі.

Нялёгкая справа ў метадыста сада Алы Дзмітрыеўны Кадзеба. Але нягледзячы на свой малады ўзрост, яна ўсё ж знайшла падыход да такога творчага і рознаўзроставага калектыву.

Словам, кожны работнік дзіцячага сада — неардынарная асоба, захопленая сваёй справай. Я заўважыла, што калі Таццяна Іванаўна расказвае пра сваіх калег, то вочы яе цяплелі. Можна сказаць, што поспех калектыву гэтага дзіцячага садка ў тым, што кожны тут працуе па-свойму творча, з жаданнем.

Ёсць у дзіцячым садку дзве групы, да якіх ставяцца з асаблівай увагай. Тут ідзе эксперымент па метадыцы Зайцава. Адказнасць у выхавальніка вялікая, бо дрэннага выніку ні ў якім разе не можа быць. Па Зайцаву працуюць ужо многія педагогі рэспублікі, але ж, як кажуць, без прымеркі на сабе нельга распачынаць масавую работу. Год працягваецца эксперымент, а вынікі ўжо значныя. Дзеці чытаюць, і чытаюць добра. Каб паказаць мне, чаму навучыліся яны, выхавальніца прапанавала дзецям прачытаць маё імя і імя па бацьку. І чатырохгадовы хлопчык Лёшка вельмі спакойна (не па складах, а бегла) паведаміў усім, хто да іх сёння прыйшоў. Пасля Лёшкі многія яго аднагрупоўцы захацелі прадэманстраваць сваё ўменне. Дзецям гэты занятак даспадобы, тым больш, што чытаць іх ніхто не вымушае. Галіна Мікалаеўна Ахрэмчык — выхавацель групы — задаволена вынікамі сваёй працы па метадыцы Зайцава, але яна занепакоена будучым лёсам сваіх выхаванцаў. Як іх будуць навучаць у школе? Ці не будзе тая методыка ісці ўразрэз з методыкай Зайцава? і г.д.

Жыццё паказвае, што дзіця, якое прайшло дзіцячы садок, больш самастойнае, лепш ужываецца ў калектыве, вучыцца без цяжкасцей. Таццяна Іванаўна Валуева лічыць, што кожнае наша дзіця павінна хаця б два гады наведваць дашкольную ўстанову: "Паглядзіце на нашы сённяшнія сем'і. Дзяцей нараджаюць позна, па аднаму ці два, шмат няпоўных сем'яў. Таму дзяцей песцяць, яны растуць несамастойнымі, нервовымі, затурканымі. Хатняя адукацыя, што і казаць, усё ж на ўзровень ніжэй за дашкольную. У дзіцячым садку сочаць за здароўем і харчаваннем дзіцяці, займаюцца з ім музыкай, танцамі, жывапісам, вучаць самастойнасці. Тут дзіця атрымлівае тыя ўменні і навыкі, якія спатрэбяцца яму ў школе, у жыцці. Таму я — за ўсеагульную дашкольную адукацыю."

Можа мы і сапраўды да гэтага калі-небудзь прыйдзем, і ўсе дзеці, перш чым пойдуць у школу, пройдуць усебаковую падрыхтоўку праз дашкольныя ўстановы. Гэта здзейсніцца пры ўмове, калі ўсе нашыя дзіцячыя садкі будуць на ўзроўні мінскага 522-га дзіцячага садка, а то і вышэй. І калі бацькі будуць выбіраць дзіцячую дашкольную ўстанову таму, што яна ім падабаецца, а не таму, што няма іншага выйсця. У 522-м садку жывуць сапраўдныя любоў і клопат пра дзяцінства.

Святлана КІРСАНАВА.

З'яднаў студэнцкі фестываль

На працягу некалькіх год у Беларускай дзяржаўнай політэхнічнай акадэміі праводзіцца рэспубліканскі фестываль вучнёўскай моладзі "Студэнцкі калейдаскоп". Яго ініцыятар — Міжнародная асацыяцыя выпускнікоў БДПА, прэзідэнтам якой з'яўляецца намеснік прэм'ер-міністра Рэспублікі Беларусь прафесар М.І.Дзямчук.

Вялікая работа ў рамках праграмы "Моладзь Беларусі-2000" папярэднічала святу. З 10 студзеня па 10 мая адбыўся агляд мастацкай самадзейнасці замежных студэнтаў у ВНУ краіны. Другі этап фестывалю праходзіў з 10 кастрычніка па 10 лістапада. У арганізацыйны камітэт былі прадстаўлены лепшыя студэнцкія работы ў галіне народнай творчасці і друкаванай прадукцыі (інфармацыйныя і гумарыстычныя насценгазеты, фотагазеты і выставачныя стэнды).

Удзельнікаў фестывалю сардэчна вітаў рэктар акадэміі, прафесар Б.М.Хрусталёў.

Акрамя гаспадароў, у свяце прымалі ўдзел студэнты шэрагу беларускіх ВНУ. У іх ліку — студэнты БДУІР, медінстытута, БДУ і універсітэта культуры.

Праграма фестывалю прайшла цікава. Была арганізавана фотавыстава студэнцкіх работ, акцыя "Студэнцтва супраць наркотыкаў", адбыўся канцэрт мастацкай самадзейнасці і феерверк.

Барыс ГІРЭЕЎ,
выхавацель інтэрната № 13 БДПА.

Экспрэс–падручнік

Галоўнае ўпраўленне агульнай сярэдняй адукацыі Міністэрства адукацыі паведамляе, што па аб'ектыўных прычынах затрымліваецца на месяц выданне вучэбнага дапаможніка для 9 класа па курсу "Чалавек. Грамадства. Дзяржава".

У сувязі з гэтым "Настаўніцкая газета" будзе друкаваць у дапамогу настаўнікам некаторыя матэрыялы па дадзеным курсе.

Нагадваем, што праграма курса "Чалавек. Грамадства. Дзяржава" для 9 класа была надрукавана ў інструктыўна-метадычным пісьме (17 жніўня 2000 г. "Настаўніцкая газета").

М.ФЯСЬКОЎ,
начальнік Галоўнага ўпраўлення агульнай сярэдняй адукацыі.

Чалавек. Грамадства. Дзяржава

Вучэбны дапаможнік для 9 класа агульнаадукацыйнай школы з беларускай мовай навучання

пад рэдакцыяй доктара філалагічных навук, прафесара Ю.А.Харына

Уводзіны

Чалавек — мера ўсіх рэчаў

"Чалавек немагчымы па-за грамадствам"

Гэта кніга "Свет людзей" працягвае размову аб чалавеку, грамадстве і дзяржаве. У папярэднім раздзеле курса "Мой свет" (8-ы клас) гаворка ў асноўным ішла аб змесце і псіхалагічнай структуры нашага "Я", духоўных каштоўнасцях людзей, матэрыяльных умовах іх жыцця, асаблівасцях нашага фізічнага і маральнага развіцця. Мы з вамі быццам паглыбляліся ў свет уласных унутраных перажыванняў, калі ішлі ўслед за мудрай парадай "Пазнай самога сябе". І вы памятаеце: у роздумах пра ўласнае "Я" мы ўвесь час былі вымушаны суадносіць сябе з іншымі людзьмі, з норавамі і культурай грамадства. І гэта зразумела, бо, як заўважыў Л.М.Талстой (і ці толькі ён?), — "чалавек немагчымы па-за грамадствам".

Зараз мы павінны зрабіць наступны крок, *зазірнуць у "свет людзей" і ўсвядоміць надзвычайную складанасць чалавечага існавання.* Мудра сказана, што "быць на Зямлі — гэта быць чалавекам, а гэта значыць: будаваць, жыць, мысліць". (Марцін Хайдэгер).

Усіх нас парадніла Зямля — калыска чалавецтва. І хоць у кожнага з нас свой уласны асобасны свет, унікальны і непаўторны, усе мы прыналежныя да лёсаў "планеты людзей".

У чым сусветнае прызначэнне чалавека і якія яго рэальныя магчымасці? Якое я сам маю значэнне ў навакольным свеце? Якія мае правы ў грамадстве? Ці магчыма разумна растлумачыць рэчаіснасць? Што такое ісціна? Гэта няпростыя пытанні. Бывае, што людзі ўсё жыццё пакутліва разважаюць над імі і часта не знаходзяць адказу. Тады адны звяртаюцца да догмаў рэлігійнай веры, іншыя шукаюць ісціну ў філасофскіх вучэннях.

Дадзеная кніга пазнаёміць вас з некаторымі філасофскімі вучэннямі і іх высновамі. Уласна філасофія — гэта асобы і складаны прадмет. І многія з вас яшчэ будуць вывучаць яго ў ВНУ і сярэдніх спецыяльных установах. Пакуль жа, у 9-м класе, вы дакранаецеся толькі да асобных яе сюжэтаў. Слова "філасофія" — старажытнагрэчаскага паходжання і азначае "любоў да мудрасці". З часоў Піфагора філасофіяй сталі называць сукупнасць ведаў і духоўных пошукаў чалавека, што дазваляюць скласці агульны погляд на свет. Ад філасофіі і сёння чакаюць тлумачэння працэсаў, якія адбываюцца ў прыродзе, грамадстве, дзяржаве, і падзей у іх узаемасувязі і цэласнасці.

У цэнтры філасофскіх разважанняў заўсёды быў і застаецца чалавек, яго адносіны да навакольнага свету. Яшчэ два з паловай тысячагоддзі таму антычны мысліцель Пратагор абвясціў адно з самых глыбокіх палажэнняў гуманістыкі: *"Чалавек — мера ўсіх рэчаў".*

Гэты вядомы афарызм неадназначны, яго можна тлумачыць па-рознаму. На наш погляд, сутнасць яго — усебаковае ўзвышэнне чалавека, яго Розуму, Прыгажосці, Творчай сілы, Свабоды, Справядлівасці. Быць мерай усіх рэчаў — значыць жыць на планеце людзей і ва ўсім Сусвеце як у "ачалавечаным свеце". Гэта значыць знаходзіцца ў гармоніі з прыродай, адчуваць сваю маральную прыналежнасць да яе.

Гэта значыць таксама разумець узрастаючую адказнасць кожнага з нас за свае справы. Гэта значыць, нарэшце, фарміраваць грамадства і будаваць дзяржаву па мерках і ідэалах высокай чалавечнасці.

Рускі філосаф Мікалай Бярдзяеў трактаваў афарызм Пратагора як прызнанне таго, што ў чалавеку "трымціць Сусвет", гэта значыць у ім выражаецца як быццам бы яго патаемная сутнасць. Карл Маркс сэнс пратагоравай формулы азначыў такім чынам: чалавек — гэта "свет чалавека, дзяржава, грамадства"; ён стварае іх, і сам ствараецца імі.

Наш свет

Рэчаіснасць, у якой знаходзяцца людзі, называюць *Навакольным Асяроддзем.* Можна і па-іншаму — Прырода, Соцыум, Космас, Сусвет. Дапушчальныя таксама выказванні: "Свет сям'і", "Свет культуры", "Свет сацыяльнага дзеяння", "Свет палітыкі", "Свет эканомікі", "Свет рэлігіі", "Свет мастацтва", "Свет пазнання" і інш.

Атрымліваецца, што мы жывём адразу ў шматлікіх "светах". І чалавек вымушаны знаходзіць у іх сваё месца, увесь час суадносіць уласнае "Я" са знешнімі абставінамі. З даўніх часоў чалавек мог разглядаць сябе як малы свет, "мікракосм", а прыроду — як вялікі свет, "макракосм". Доўгія стагоддзі навакольная рэчаіснасць (не толькі прырода, але і свет грамадства) успрымаліся людзьмі як панаванне непрыхільных і небяспечных стыхійных сіл. Гэта параджала веру ва ўсемагутнасць міфічных істот. Але разам з пазнаннем свету мацнела і жаданне чалавека самастойна зацвердзіцца ў ім.

Ва ўсе часы чалавек імкнуўся зразумець сябе як сусветную істоту, знайсці адказ на адвечныя пытанні: *Што такое свет? Што я магу ведаць? На што я магу спадзявацца? Ці магу ўплываць на ход падзей у грамадстве? Што значыць быць свабодным? Чаму існуе дзяржава? Што такое чалавек наогул? Што я павінен рабіць?*

На парозе трэцяга тысячагоддзя такія пытанні становяцца яшчэ больш складанымі і вострымі. Узнікшыя цяжкія экалагічныя, сацыяльныя, дэмаграфічныя і іншыя глабальныя праблемы прымушаюць глыбей і больш сур'ёзна ацэньваць стан чалавечых светаў і ролю людзей у іх.

Вывады. 1. *Жыццё чалавека магчыма толькі ў разнастайных адносінах і ўзаемадзеяннях з іншымі людзьмі. 2. Быць мерай усіх рэчаў — гэта значыць "ачалавечваць рэчаіснасць" на аснове вышэйшых духоўных каштоўнасцей. 3. У духоўных пошуках людзей істотную дапамогу аказвае філасофія.*

Слоўнік

"Ачалавечаны свет" — свет людзей; культура, дзяржава, пераўтвораная прырода.

Філасофія — пошукі адказаў на адвечныя пытанні чалавечага існавання.

1. Чаму жыццё чалавека немагчыма па-за грамадствам?

2. Што значыць: "Чалавек — мера ўсіх рэчаў"?

3. Ці могуць людзі абысціся без філасофіі?

Практыкум

Падумайце

1. Жыві адпаведна з прыродай рэчаў.

Сенека Малодшы

Гэта слушна?

2. Пры нараджэнні дасканалы чалавек не адрозніваецца ад іншых. Ён адрозніваецца ад астатніх тым, што ўмее абапірацца на рэчы.

Сюнь-цзы

Як гэта разумець?

3. Якая карысць чалавеку, калі ён набывае ўвесь свет, а душы сваёй шкодзіць?

У чым сэнс гэтага біблейскага выказвання?

4. Менавіта чалавек закліканы ўнесці разумнасць у дзеянні прыроды.

Л.М.Лявонаў

Як зразумець гэта выказванне пісьменніка?

5. Даўняя ідэя Пратагора з'яўляецца жывой і сучаснай. Чалавецтва ведае толькі само сябе і адчувае сябе як універсальнага носьбіта думкі і дзейнасці ў Сусвеце. Чалавецтва бачыць сябе як адзіны феномен свабоды ў свеце прыроды, у маўклівых прасторах Космасу складанага, гарманічнага, супярэчлівага, у многім незразумелага і чужога нам.

У.Я.Давідовіч

Прааналізуйце гэта тлумачэнне ідэі "Чалавек — мера ўсіх рэчаў".

Прыслухаемся

Вялікія дзеянні паказваюць, што Сусвет належыць кожнаму чалавеку, што жыве ў ім.

Р.Эмерсан

Чалавек пашырае Шлях, а не Шлях пашырае чалавека.

Канфуцый

Мудрэц — мера ўсіх існуючых рэчаў. Пры дапамозе пачуццяў ён — мера пачуццёва ўспрымаемых рэчаў, а пры дапамозе розуму — мера рэчаў, што спасцігаюцца розумам.

Дэмакрыт

Колькі ж ёсць рэчаў, без якіх можна жыць!

Сакрат

Чалавек! Не рабі іншым жывёлам таго, чаго не хочаш, каб яны рабілі табе.

Піфагор

Чалавецтва — мера ўсіх рэчаў, як эстэтычная, так і навуковая.

Ж.Равесюн-Мальен

Кожны чалавек — гэта цэлы свет.

К.Чорны

Каб ведаць чалавека, трэба спасцігнуць сябе, каб ведаць людзей, трэба жыць з імі.

Стэндаль

Што можна прачытаць

Феномен человека. М., 1993.
Это человек. Антология. М., 1995.

§1. Карані роду чалавечага

Спрэчкі ўсё яшчэ працягваюцца

Многія стагоддзі чалавецтва спрабуе раскрыць таямніцу свайго паходжання: хто мы, людзі? Адкуль з'явіўся чалавек? Выйшаў ён з прыроды ці яго Розум — праява звышнатуральнага пачатку? Магчыма, што ўвогуле з усяго бясконцага Космасу пашанцавала толькі нашай планеце, дзе некалькі мільярдаў гадоў таму ўспыхнула іскрынка жыцця і яе найскладанейшая эвалюцыя трансфармавалася ў гісторыю чалавечага грамадства і дзяржавы? А што калі нашы продкі — прышэльцы з далёкага зорнага свету?

Можна задаць і шмат іншых пытанняў на гэту тэму, але адказы на іх, безумоўна, будуць розныя.

Існуе такая сучасная рэлігійная версія. У кнізе пратаіерэя Стэфана Ляшэўскага "Библия и наука" (М., 1996) гаворыцца, што чалавек з'явіўся на Зямлі ў канцы ледавіковага перыяду, і адбылося гэта ў выніку Божага творчага акта.

Вядомы гіпотэзы і нерэлігійнага характару. Так, некаторыя вучоныя сцвярджаюць, што ў станаўленні чалавека вызначальную ролю адыгралі яго здольнасці да ўяўлення і выкарыстання знакаў. У гэтым выпадку, як бачым, паходжанне людзей звязваецца найперш з мастацтвам, творчасцю, гульнёй.

Аднак з усіх існуючых вучэнняў аб паходжанні чалавека найбольш навукова абгрунтаванай з'яўляецца так званая працоўная тэорыя, якая сцвярджае, што праца стварыла чалавека.

Нашы далёкія продкі

У 1974 г. археолагамі было зроблена сенсацыйнае адкрыццё. Раскопкі праводзіліся ў даліне ніжняга цячэння ракі Аваш у Эфіопіі. Тут, ва ўрочышчы Хадар, у старажытных пластах зямлі, якія былі пакрыты лавай больш за два мільёны гадоў таму, археолагі знайшлі астанкі чалавекападобных істот. Але, галоўнае, быў адшуканы амаль цэлы шкілет істоты жаночага полу, якому адразу далі імя Люсі.

Такім чынам, у выніку гэтага і іншых археалагічных адкрыццяў апошніх дзесяцігоддзяў узрост чалавечага роду быў павялічаны з 1 да 2 — 2,5 млн гадоў. Не выключана верагоднасць таго, што ўзрост чалавека будзе павялічвацца і далей.

Таму больш правільна будзе казаць, што працэс станаўлення чалавека на Зямлі адбываўся ў межах 1 — 5 млн гадоў таму. Удакладняюцца зараз і ўяўленні аб асноўных этапах узнікнення чалавека і грамадства.

Гістарычны працэс фарміравання фізічнага тыпу чалавека, першапачатковага развіцця яго працоўнай дзейнасці, маўлення называюць *антрапасацыягенезам* (ад *грэч.* antropos — чалавек, *лац.* societas — грамадства, грэч. genesos — паходжанне). Гэты працэс працягваўся не адзін мільён гадоў. А ў цэлым з моманту зараджэння жыцця на Зямлі прайшоў не адзін мільярд гадоў, пакуль на нашай планеце з'явіліся першыя *гамініды* (ад лац. homo — чалавек і eidos — від, вобраз) — *прадлюдзі.* Яны ўжо адрозніваліся ад сваіх продкаў, самых старажытных чалавекападобных малпаў. Да прадлюдзей належалі істоты, падобныя да той жа Люсі, — *аўстралапітэкі* (паўднёвыя малпы). Люсі была невялікай істотай, ростам не больш за 1 м, з аб'ёмам мазгавой каробкі ў тры разы меншай, чым у сучаснага чалавека. Несумненна, што яна і яе суродзічы хадзілі прама. А гэта значыць, што аўстралапітэкі стаялі на парозе пераходу ад жывёлы да чалавека.

Пры прамахаджэнні пярэднія канечнасці аказаліся свабоднымі. Імі можна было хапаць і ўтрымліваць здабычу, браць камень ці палку. Фігура гамініда ўсё больш выпрамлялася, адбываліся змены і ў будове косцей рук: развіваўся вялікі палец, рухі рукі станавіліся больш пластычнымі. У рэшце рэшт рука стала органам, вельмі прыстасаваным да працы.

Homo habilis — "чалавек умелы"

Нашчадкі аўстралапітэкаў ужо выраблялі самыя простыя прылады працы — абчэсаныя крамяні, каменныя ці касцяныя скрэблы, каменныя рубілы і інш. Таму першабытных вытворцаў прылад працы вучоныя назвалі homo habilis — гэта значыць *"людзьмі ўмелымі".* З прадстаўнікоў "чалавека ўмелага" вам вядомы, відаць, *пітэкантрапы.* Яны жылі на Зямлі 500 — 800 тыс. гадоў таму. Рост іх быў не менш за 170 см, аб'ём мозгу — 850 — 900 $см^3$. У адрозненне ад аўстралапітэкаў гэтыя старажытныя людзі ўжо сістэматычна выкарыстоўвалі агонь для абагравання і прыгатавання ежы. Яны выраблялі больш разнастайныя прылады працы з каменя, аленевых рагоў і трубчастых касцей. Пітэкантрапы жылі статкам, сумесна палявалі на буйных жывёл. Яны былі здольныя выдаваць розныя гукі, але яшчэ не ведалі маўлення.

Сярод вучоных да гэтай пары працягваецца дыскусія. Адны сцвярджаюць, што ўсе непасрэдныя папярэднікі чалавека складаюць беспераппынную лінію развіцця аднаго віду. Іншыя лічаць, што старажытныя ігамініды належаць да некалькіх відаў, з якіх толькі адзін стаў продкам чалавека.

У сувязі з гэтым, акрамя ўжо вядомага нам *"чалавека ўмелага"*, вучоныя называюць *"чалавека прамаходзячага"* (homo erectus) і "чалавека разумнага" (homo sapiens), якія сталі непасрэднымі продкамі чалавека сучаснага тыпу. Што датычыцца homo erectus, то трэба адзначыць, што прамаходзячыя істоты з'явіліся, безумоўна, раней гэтага віду гамінід, проста да моманту знаходак homo erectus больш раннія віды яшчэ не былі вядомыя. Жылі homo erectus у прамежку 200 — 100 тыс. гадоў таму.

Homo sapiens — "чалавек разумны"

да "чалавека разумнага" (homo sapiens) вучоныя адносяць *неандэртальцаў.* Іх так назвалі па месцы першай знаходкі астанкаў гэтых продкаў у даліне Неандэрталь, што ў Германіі. Лічыцца, што неандэртальцы з'явіліся 100 тыс. гадоў таму. Гэта быў ужо чалавек новага, больш высокага ўзроўню. У адрозненне ад іншых папярэднікаў сучасных людзей аб'ём мозгу, лобныя долі чэрапа ў неандэртальца былі значна большыя, што ў сваю чаргу гаварыла аб яго больш развітых разумовых здольнасцях. Неандэртальцы яшчэ не валодалі ў поўнай меры выразным маўленнем, але, хутчэй за ўсё, пачыналі яго асвойваць. Яны былі здольныя здабываць і падтрымліваць агонь, будаваць прымітыўнае жыллё і вырабляць адзенне са шкур. Неандэртальцы з'яўляліся добрымі паляўнічымі. Яны забівалі не толькі ваўкоў і мядзведзяў, але і мамантаў. Шмат што гаворыць аб тым, што ў неандэртальцаў у час палявання існавала размежаванне функцый, такіх як пошук, прынаджванне, абкружэнне, напад, адцягванне ўвагі звера і яго забойства.

Усё гэта гаворыць аб тым, што неандэртальцы ўжо стаялі на парозе чалавечай цывілізацыі. Але ім не было наканавана зрабіць рашаючы крок на шляху да чалавека сучаснага тыпу. Некалькі дзесяткаў тысяч гадоў таму іх на Зямлі не стала. Прычыны знікнення неандэртальца не зусім высветлены. Магчыма, тут галоўным чынам паўплывала яго аднабаковая прыстасаванасць да жыцця ў халодных кліматычных умовах ледавіковай эпохі. Але існуе гіпотэза — а чаму б і не? — што неандэртальцы проста не вытрымалі канкурэнцыі са сваімі больш інтэлектуальна развітымі сабратамі.

Шмат якія археалагічныя знаходкі пацвярджаюць, што *40 — 50 тыс.* гадоў таму ў розных рэгіёнах планеты на змену неандэртальцам прыйшоў новы тып "чалавека разумнага" — *краманьёнец.* Яго астанкі ўпершыню былі выяўлены на поўдні Францыі, у гроце Кра-Маньён, адсюль і назва. Ад неандэртальца краманьёнца адрознівалі прамы лоб, замест надвочнага валіка — надброўныя дугі, выразна выяўлены падбародачны выступ. Гэта былі буйныя людзі — ростам да 180 см, з аб'ёмам чэрапа да 1600 $см^3$.

З прыходам краманьёнцаў рэзка змянілася сітуацыя найперш з вырабам прылад працы. Значна павялічылася колькасць матэрыялаў, з якіх яны выраблялiся, — косць, біўні маманта і слана, рогі аленя, камень, дрэва і скуры. Змянілася сама тэхналогія работы з "цвёрдымі" прыладамі. Вядома звыш 100 розных тыпаў прылад краманьёнцаў: розныя скрабкі, вастрыі, праколкі, шмат відаў рэжучых прылад. Упершыню з'явіліся прылады з крэменю. Тыя іх бакі, якімі працавалі, былі зроблены прыкладна так, як у сучасных стальных разцоў. На паляванні выкарыстоўваліся коп'і. Ствараліся прылады накшталт сярпа для збору ўраджаю дзікіх злакаў.

Разнастайнасць прылад садзейнічала далейшаму падзелу працы і арганізацыі вытворчасці. Мужчыны займаліся паляваннем, рыбалоўствам, вырабам прылад. Жанчыны — збіральніцтвам, прыгатаваннем ежы, падтрымліваннем агню, выхаваннем дзяцей.

Адным з вырашальных фактараў станаўлення чалавека з'явілася ўзнікненне і развіццё мовы. Гамініды да краманьёнцаў не валодалі выразным маўленнем. Зараз жа слова дапамагала ўзаемінам людзей, незвычайна пашырыла магчымасці перадачы назапашанага вопыту і першапачатковых ведаў. Таму *менавіта краманьёнец, які валодаў маўленнем, мовай, становіцца чалавекам у поўным сэнсе гэтага слова і менавіта краманьёнец з'явіўся тым homo, які перапыніў чыста прыродную лінію ўзвышэння гамінід і пачынае ўспрымаць сябе як грамадскую (сацыяльную) істоту.* Гэта і ёсць, уласна, homo sapiens — "чалавек разумны", тып сучаснага чалавека.

Усё вышэйсказанае дае нам магчымасць скласці "біялагічны пашпарт" чалавецтва, які выглядае наступным чынам (гл. схему).

З заканчэннем працэсу фізічнага станаўлення чалавека пачынаецца развіццё грамадскіх (сацыяльных) адносін, фарміруецца суполка людзей. Замест статкавага вобраза жыцця з'яўляюцца абшчына і сям'я. Устанаўліваюцца нормы маральных паводзін, якія рэгулююць адносіны паміж членамі радавой абшчыны і абмяжоўваюць праяўленне заалагічных інстынктаў. Узнікаюць першабытнае мастацтва, магія, раннія рэлігійныя вераванні, пахавальныя абрады, абрады пасвячэння. Усё гэта садзейнічала станаўленню духоўнага жыцця чалавека, развіццю яго культуры ў цэлым.

Па адной з версій, само слова "чалавек" азначае на санскрыцкай (Індыя) мове "розум". Менавіта розум, свядомасць вылучылі чалавека з жывёльнага стану і ўзвялі ў рэшце рэшт на вяршыню сучаснага тэхнічнага і сацыяльнага прагрэсу.

Вывады. 1. ***Шлях да сучаснага тыпу чалавека быў доўгім, ахопліваў перыяд у 1 — 5 млн гадоў. 2. Продкамі сучаснага чалавека былі гамініды — прадлюдзі, найстаражытныя і старажытныя людзі. 3. Станаўленне чалавека і грамадства праходзіла на аснове сукупнага дзеяння такіх фактараў як прамахаджэнне, выраб прылад працы, сумесная дзейнасць, свядомасць і маўленне.***

Слоўнік

Аўстралапітэкі — прадлюдзі.

Антрапасацыягенез — працэс станаўлення чалавека і грамадства.

Гамініды — сям'я атрада прыматаў, вышэйшы атрад млекакормячых. Уключае найстаражытных, старажытных людзей і чалавека сучаснага тыпу.

Homo erectus — "чалавек прамаходзячы".

Homo habilis — "чалавек умелы".

Краманьёнец — чалавек сучаснага тыпу.

Неандэрталец — старажытны чалавек.

Пітэкантрапы — найстаражытныя людзі.

Прыматы — атрад млекакормячых; 2 падатрады: паўмалпы і малпы.

1. Якія асноўныя этапы развіцця гамінід?

2. Што агульнае і ў чым розніца паміж чалавекам сучаснага тыпу і вышэйшымі прыматамі?

3. Чым адрозніваецца чалавечае грамадства ад статка жывёл?

Практыкум

Падумайце

Паміж чалавекам і сучаснымі буйнымі прыматамі ёсць падабенствы і адрозненні. Вылучана каля 15 — 60 прымет, па якіх людзей можна параўноўваць з чалавекападобнымі малпамі. З іх 396 супадаюць у чалавека і шымпанзэ, 305 — у чалавека і гарылы, 272 — у чалавека і арангутана, 312 — характарызуюць выключна чалавека.

У чым вы знаходзіце падабенства паміж чалавекам і жывёлай?

Чалавек і сучасныя буйныя прыматы.

1. Іспанскі вучоны А.Сэрвера Эспіноза ўказвае на наступныя адрозненні паміж чалавекам і жывёлай:

а) марфалагічныя адрозненні. Асноўнымі з іх з'яўляюцца: вертыкальнае палажэнне чалавека, адрознае функцыяніраванне рук і ног, развітыя поласці чэрапа і мозгу, форма і развіццё зубоў і г.д.;

б) псіхічныя адрозненні. 1. Па-першае, у жывёл няма ідэй. Ідэя заўсёды ўяўляе сабой прадукт мысленнай абстракцыі, выйсце за межы прасторава-часавых рэальных праяў, які надае ідэі універсальнасць.

2. Фундаментальнае адрозненне чалавека ад жывёл прасочваецца ўжо ў "экспрэсіўнай праяве". Напрыклад, толькі чалавек можа маляваць.

3. У жывёл няма сапраўднай мовы. Так званая "мова жывёл" заўсёды цалкам суб'ектыўная, яна выражае розны стан пачуццяў, але не абазначае і не апісвае аб'екты. Праз мовы адбываецца вызваленне чалавека ад навакольнага асяроддзя, якое няўмольна скоўвае жывёлу. Пры дапамозе мовы дасягаецца не толькі фіксацыя свету рэчаў, але і адлучэнне ад яго.

4. Калі чалавек спрабуе зведаць сябе, ён можа адлучыцца не толькі ад рэчаў, але і ад самога сябе. З усіх істот, што існуюць вакол нас, толькі чалавек здольны ўсвядоміць свае дзеянні.

(Працяг будзе.)

Ветэран у страі

Вілеор Іосіфавіч Рымашэўскі нарадзіўся ў Мінску. У час Вялікай Айчыннай вайны, калі яму было толькі дзевяць гадоў, загінулі яго бацькі, ён звездаў горыч і нястачу.

Пасля вайны скончыў ПТВ № 24 Мінска, затым Мінскі індустрыяльна-педагагічны тэхнікум і БДУ.

З 1992 года працуе ў Рэспубліканскім цэнтры фізічнага выхавання і спорту навучэнцаў і студэнтаў. Спачатку ўзначальваў аддзел матэрыяльна-тэхнічнага будаўнічага забеспячэння, затым — намеснікам дырэктара гэтай установы.

За час работы тут праявіў сябе ініцыятыўным спецыялістам, умелым арганізатарам. Прымаў непасрэдны ўдзел у стварэнні спартыўна-тэхнічнай базы Мінскага прафесійна-тэхнічнага вучылішча № 53, будаўніцтве алімпійскіх спартыўных комплексаў "Стайкі" і "Раўбічы", працоўных рэзерваў Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь.

Вілеор Іосіфавіч паспяхова сумяшчае вучобу з актыўнымі заняткамі спортам. Неаднаразова з'яўляецца майстрам спорту СССР, неаднаразовым чэмпіёнам і прызёрам Рэспубліканскіх і Усесаюзных спаборніцтваў па боксу.

За вялікі ўклад у стварэнне спартыўнай матэрыяльна-тэхнічнай базы ў краіне ўзнагароджваўся Ганаровымі Граматамі Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР і прафтэхадукацыі, міністэрства асветы БССР, адукацыі і навукі Рэспублікі Беларусь.

Найбольш поўна праявіліся яго арганізатарскія здольнасці і ўменне працаваць з работнікамі галіны непасрэдна на пасадзе намесніка дырэктара Рэспубліканскага цэнтра фізічнага выхавання і спорту навучэнцаў і студэнтаў. Для яго характэрны ўменне знаходзіць і дружна працаваць не толькі з калектывам, які ён узначальвае, але знаходзіць пэўныя кантакты і разуменне з гарадскімі, абласнымі і рэспубліканскімі будаўнічымі арганізацыямі.

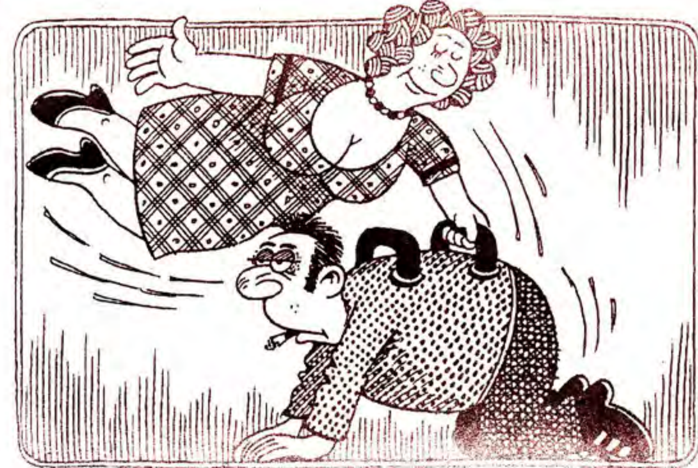
Вілеора Рымашэўскага адрознівае ўменне сістэматычна павышаць і ўдасканальваць сваё прафесійнае майстэрства і кампетэнтнасць, укараняць у практыку работы дасягненні айчыннай і замежнай навукі. Ён уносіць належны ўклад ва ўдасканаленне стварэнне матэрыяльна-тэхнічнай базы для заняткаў фізічнай культурай і спортам у органах сістэмы адукацыі і па падрыхтоўцы рэзерву для нацыянальных каманд Рэспублікі Беларусь.

За шматгадовую плённую працу і ў сувязі з 65-годдзем з дня нараджэння Вілеор Іосіфавіч Рымашэўскі ўзнагароджан знакам "Выдатнік адукацыі Рэспублікі Беларусь", а з нагоды 60-гадовага юбілею сістэмы прафтэхадукацыі — ганаровым знакам "За заслугі ў развіцці прафтэхадукацыі".

Рэдакцыя віншуе яго з днём нараджэння, жадае яму творчых поспехаў у працы і шчасця ў асабістым жыцці.

Пётр ШУБЯНОК.

Малюнкі Алега ПАПОВА.

Што застаецца пасля нас

Жыў і тварыў для людзей

Громам сярод яснага неба з'явілася для мяне паведамленне аб заўчаснай смерці выкладчыка роднай мовы і літаратуры, дырэктара Ведрыцкай сярэдняй школы, члена Саюза пісьменнікаў СССР паэта Уладзіміра Міхайлавіча Верамейчыка. Крыху больш года мінула, а розум адмаўляецца верыць, што ўжо няма на гэтым свеце майго дарагога сябра, чалавека, які шчыра і сардэчна пісаў: "А цябе абдымаю тры разы па-хрысціянску".

Як у мора вады, было ў галаве паэта шмат розных планаў: "Я восьмы месяц на пенсіі і працую на старой пасадзе. Як чалавек паэтычны буду дабіваць дваццаты век на гэтай пасадзе, бо хачу напісаць паэму "Развітанне з XX векам". У "Настаўніцкай газеце" прачытаў пра мару напісаць кнігу пра гарапашны лёс дырэктараў школ. Па тэлефоне паведаміў аб вялікім жаданні напісаць верш пра "твайго Васільца".

А справа была такая. У пачатку верасня мінулага года патэлефанаваў Уладзіміру Верамейчыку дамоў. Там мне паведамілі, што гаспадар знаходзіцца на лячэнні ў Мазыры. Устанавіў канкрэтныя каардынаты яго тамтэйшага знаходжання. Па стане свайго цяперашняга здароўя не мог наведаць сябра, каб падтрымаць яго маральна. Паступіў так. Патэлефанаваў у Мазыр Рыгору Купрэевічу Васільцу, свайму даўняму і надзейнаму сябру, які да выхаду на пенсію працаваў генеральным дырэктарам Мазырскага мэблевага вытворчага аб'яднання. Шчыра ўпрасіў яго наведаць У.М.Верамейчыка ў бальніцы, што ён адразу і зрабіў. Вярнуўся адтуль і неадкладна патэлефанаваў мне дамоў, паведаміў пра здароўе пенсіянера. Заключыў: "Цікавы чалавек твой Верамейчык, з задавальненнем доўга гутарыў з ім. З такім чалавекам не хочацца расставацца".

Праз нядоўгі час атрымаў ліст ад У.Верамейчыка непасрэдна з мазырскай бальніцы: "Васілец мяне знайшоў. Мы добра пазнаёміліся. Дзякуй за добрага чалавека! Васільцу сказаў, што калі добра акрыяю, то прыеду на дні 2 –– 3 да цябе. Дай Бог таму здзейсніцца". Пісьмо датавана 15.09.99 г. Такое паведамленне і жаданне мяне вельмі абрадавала. Неадкладна пра гэта сказаў па тэлефоне, чым акрыліў паэта.

Прайшоў пэўны час. І зноў у маіх руках ліст ад 15.11.99 г. Чытаю: "Жыву, як Някрасаў: пішу свае вершы, замалёўкі і г.д. Прыехаць да цябе асалода, але не той час". Нешта мутарна-трывожна стала на душы. Чаму ён так напісаў? Мабыць, здароўе пачало даваць збоі. Праўда, па тэлефоне ў час нашай размовы нельга было меркаваць аб яго фізічным стане. Ва ўсякім выпадку Уладзімір Верамейчык не ныў, не падаў у роспач, а аптымістычна дзяліўся сваімі творчымі планамі.

І вось апошняя дэкада апошняга месяца леташняга года прынесла горкую вестку: перастала біцца сэрца адмысловага выкладчыка роднай мовы і літаратуры, шматгадовага кіраўніка Ведрыцкай сярэдняй школы, выдатнага паэта і публіцыста У.М.Верамейчыка.

... Даволі доўгі быў у мяне шлях, пакуль мы сустрэліся і моцна пасябравалі — на ўсё жыццё. Цікавы лёс у паэтаў-пісьменнікаў. Іх ведаюць і захапляюцца іх творчасцю многія чытачы. Ім жа выпадае вельмі рэдкая магчымасць сустрэцца асабіста і надзвычай рэдка — пасябраваць.

Напачатку так было і ў мяне. Чытаў зацікаўлена і імпэтна Верамейчыкавы паэтычныя і публіцыстычныя творы. Падабаліся глыбінёй думкі і сакавітай беларускай мовай, дзе звычайна словам было цесна, а думкам надта прасторна і душэўна. Вельмі абрадаваўся, калі на вочы трапіліся верш "Паездка ў Тураў да настаўніка беларускай мовы Фёдара Міхайлавіча Саўка" і нарыс у "Гомельскай праўдзе" пра тагачаснага галоўнага ўрача Хваенскай участковай бальніцы, заслужанага ўрача БССР Аляксея Мікалаевіча Сівуху. Іх абодвух я ведаў. Першы прымаў у мяне экзамен па беларускай мове і літаратуры за курс сярэдняй школы і пазней стаў маім калегам — завучам, другі даваў кваліфікаваныя парады, каб захаваць добры стан здароўя. Ад іх я і даведаўся сёе-тое пра У.М.Верамейчыка як чалавека, педагога і паэта. Іхняя ацэнка выклікала жаданне сустрэцца, пазнаёміцца і, калі будзе заўгодна, пасябраваць.

У Светлагорску на абласной нарадзе дырэктараў школ ледзь было не сутыкнуліся. Пасля перапынку каля мяне аказалася не занятае месца — стул. Нарада пачалася, калі адчыніліся дзверы і ў залу ціха і, здавалася, непрыкметна ўвайшоў мажны мужчына. Пашукаў вачыма і накіраваўся да мяне. Сеў, калі папытаўся, ці не занята гэтае месца. Нехта ззаду ціха прашаптаў і нязлосна заўважыў: "Верамейчык вечна спазняецца". Незнаёмец абярнуўся, з усмешкай памахаў кулаком. Нарада закончылася, і мы разышліся. Тады нам не наканавана было пазнаёміцца.

Вясной 1987 года нас лёс сутыкнуў ізноў. Я паехаў на двухмесячныя курсы дырэктараў сярэдніх школ краіны, якія функцыянавалі пры Мінскім педагагічным інстытуце імя М.Горкага. Мяне там абралі старастам патока, як пазней ахрысціў У.Верамейчык — стаў "генеральным дырэктарам". З Уладзімірам Міхайлавічам трапілі ў адну рабочую групу. Так вось я і сутыкнуўся са знакамітым паэтам. Наша знаёмства перарасло ў моцную дружбу. Мне дазвалялася пры пільнай неабходнасці адпускаць слухачоў на 2 — 3 дні дамоў. У.М.Верамейчык адлучаўся з заняткаў, каб у складзе брыгады паэтаў і пісьменнікаў здзейсніць паездку ў зону з радыяцыйным забруджаннем. Там яны выступалі перад людзьмі са сваімі творамі.

Мы праводзілі на пенсію тэхнічку Вольгу Кузьмінічну Мурашка, якая амаль усё свядомае жыццё аддала школе. Папрасіў у У.М.Верамейчыка напісаць з гэтай нагоды верш. Наш "сацыяльны заказ" ён выканаў у час. Спецыяльна прыязджаў у школу, каб пазнаёміць са зместам паэтычнага твора і атрымаць нашу згоду. Мы аднагалосна ўхвалілі. Праз некаторы час на тэматычным вечары "Паэзіі цудоўныя радкі", наладжаным сельскай бібліятэкай у гонар творчасці У.Верамейчыка, ён прачытаў той верш і ўручыў гераіні. Мора апладысментаў запаланіла залу Пагосцкага сельскага клуба. Вяскоўцы і цяпер з прыемнасцю ўспамінаюць той творчы вечар.

У нашай сямейнай бібліятэцы захоўваецца шэраг кніг У.Верамейчыка з падарачным надпісам. "Клянуся Прыпяццю" мае такі ўласнаручны тэкст: "Дарагому Васілю Нічыпаравічу Маркевічу, майму слаўнаму сябру, слаўнаму аратаму на ніве педагагічнай асветы, чалавеку з прыпяцкіх краёў". Гэта было 14.10.88 г. А праз дзесяць гадоў атрымаў бандэроль, дзе аказалася кніга вершаў і паэма "Ліхаўня". А там такі тэкст: "Дарагому сябру Васілю Маркевічу, майму намесніку па тураўска-прыпяцкай зоне па мове і настрою, з пажаданнем шчасця і радасці. Аўтар".

Вельмі шкадую, што не стала ў жыцці такога цудоўнага чалавека, педагога, дырэктара, паэта, чалавека, які лічыў сябе перш-наперш настаўнікам і толькі потым творча-мастацкім працаўніком. Таму не памяняў вёску на сталіцу, што яму не раз прапаноўвалі. За гады педагагічнай дзейнасці паставіў сабе помнік — новы будынак школы, якая будзе нагадваць пра Настаўніка, які жыў з людзьмі і тварыў для людзей.

Царства нябеснае яму! Няхай лёгкім пухам будзе яму наша беларуская зямліца!

Васіль МАРКЕВІЧ,
ветэран педагагічнай працы.

Уладзіміру Верамейчыку — паэту, чалавеку

Не стала сябра —
Проста чалавека.
Пайшоў таварыш мой
Няземнаю дарогай.
Жыць і тварыць яму б
У новым веку,
Ды, мабыць,
ён патрэбен Богу.
Як усе зямныя, ён кахаў
Сваю сям'ю, і Прыпяць,
І Славечну,
Але да скону ўсё
Жыццё аддаў
Ён Ведрычу навечна.
Для Ведрыча ён быў усім:
Настаўнікам, дырэктарам
І абаронцам.
Сябе не шкадаваў зусім —
Ён працаваў і дзень,
і ноч бясконца.
А быў ён простым
і няпростым —
Такі характар ужо меў —
І ў хвост, і ў грыву ўсіх
Прахвостаў
Так чысціў —
пыл слупом ляцеў.
Калі ж пыталіся ў яго:
— Хто тыя ў байках
прахіндзеі?
"А вы крутніцеся ўсяго —
Ды вось яны,
Панове-дабрадзеі!"
Хто праўду-матку не любіў,
Дык раўнадушнічаў,
А хтось адкрыта кляў.
То мо таму ён сэрца пасадзіў,
Што ўсё душою шчыраю
Прымаў.
Ён Ліхаўню праславіў
На ўвесь свет,
Не даў загінуць
безыменна ёй.
Паэма "Ліхаўня" —
Ягоны запавет
Гучыць на людзях
Горыччу сваёй.
...У бары ля Нахава,
Дзе птушак звоны,
Дзе ён з матуляю знайшоў
Спакой,
Паставяць помнічак
З мармуру ці бетону,
Напішуць нечаю рукой:
"Настаўніку, што дораг нам,
Ад усіх удзячных ведрычан".
А школе, якой
вечна жыў ён,
Яго імя прысвояць людзі.
Жыць Імем тым ёй
Безліч дзён —
І гэта справядліва будзе!
Не згасне зорка
Верамейчыка-паэта,
У зорнай ростані
Ёй сонейкам свяціць.
На ніве беларускае асветы
Хай беларускасцю
Вякамі зіхаціць.

Уладзімір НАЗАРАЎ,
настаўнік Ведрыцкай сярэдняй школы Рэчыцкага раёна.

Спорт

Барцы малайцы!

Спрэчку за ўзнагароды на чэмпіянаце свету сярод моладзі па грэка-рымскай барацьбе, які адбыўся ў Францыі, вялі спартсмены 1980 — 1982 гадоў нараджэння.

Сярэбраную медаль на ім заваяваў навучэнец Гомельскага вучылішча алімпійскага рэзерву, выхаванец спецыялізаванай дзіцяча-юнацкай школы алімпійскага рэзерву Юрый Колеснеў. Немалая заслуга ў поспеху юнага таленавітага спартсмена і яго трэнераў Аляксандра Фурсева і Рыгора Казлоўскага.

Пётр ЯРАВЫ.

За турнірам — турнір

Паспяхова выступілі юныя беларускія тэнісісты на міжнародным турніры "Кубак Крамля" ў Маскве. Ва ўзроставай групе да 12 гадоў Дзіма Новікаў першынстваваў у адзіночным разрадзе

Другой у адзіночным разрадзе тэнісістак і пераможцай у парных спаборніцтвах стала Віка Азарэнка. Юныя мінчане Антон Самуйлаў і Ягор Пунтус сталі адпаведна сярэбраным і бронзавым прызёрамі сярод юнакоў, якім не больш за 14 гадоў.

А на кортах мінскага Палаца тэніса стартаваў чэмпіянат Беларусі па тэнісе сярод мужчын і жанчын. Сярод прэтэндэнтаў на ўзнагароды ў адзіночных і парных разрадах 60 спартсменаў, шмат вучняў і студэнтаў.

Вільям АСТРЫНСКІ.

Усміхнёмся разам!

— Сярожа, складзі сказ са словамі "кот" і "глядзець".

— Калі я выпадкова наступіў на лапу кату, ён закрычаў: "Ты што! Глядзець трэба, куды нагу ставіш!"

***

— Калізія — гэта падзея, пры якой дзве нейкія з'явы адбываюцца адначасова. Ясь, ці можаш ты прывесці прыклад калізіі?

— Так, Марыя Іванаўна. Блізняты...

***

Каля школы стаіць хлопчык і горка плача. Прахожы спачувае яму:

— Што здарылася? Чаму такія горкія слёзы?

— З-за праклятага рэўматызму.

— Бедны! Такі маленькі, а ўжо рэўматык.

— Не, я не хворы, проста ў дыктоўцы напісаў "ривмотисм"!

***

— Сустракае настаўніца былога вучня і пытаецца:

— Быў ты ў арміі?

— Ну!

— Цяпер будзеш жаніцца?

— Уу!

— Як жа ты будзеш з нявестай размаўляць?

— Ну і ну!

— Вучылі цябе і беларускай мове, і рускай, і англійскай, і французскай, але, бачу, табе ні адна мова не патрэбна...

— Ну...

Алесь ПАСТАЎСКІ.

Пачатковая школа зачароўвання з французскім ухілам

Зусім не ўсё роўна, якім чынам жанчына ці мужчына робіць спробу да збліжэння з прадстаўніком процілеглага полу. Карысныя парады на гэты конт дае французскі штотыднёвік "Пары матч", прычым не толькі тым, хто толькі вучыцца фліртаваць.

Мужчынам ёсць сэнс прытрымлівацца наступных правілаў:

* ні ў якім разе нельга спазняцца на першае спатканне;

* нельга пытацца ў жанчыны нумар тэлефона, не даючы ўзамен свайго;

* падчас першай рамантычнай вячэры нават выпадкова не згадвайце мінулага кахання;

* калі жанчына ўпершыню прыходзіць да вас у госці, загадзя высвеціце, любіць яна строгі парадак ці, наадварот, аддае перавагу некаторай нядбайнасці;

* калі вы хочаце заваяваць жанчыну, дайце ёй знешняе пацвярджэнне сваёй страсці: задарыце кветкамі і пастаянна званіце па тэлефоне;

* спартыўная знешнасць значна больш прываблівае, чым дарагі гарнітур, ці, наадварот, трохдзённае шчацінне.

Жанчынам трэба мець на ўвазе наступнае:

* пры першым запрашэнні на вячэру ні ў якім разе нельга спасылацца на строгую дыету: мужчыны аддаюць перавагу дамам з добрым апетытам і знаўцам добрага віна;

* хвалюючая міні-спадніца і адкрытае дэкальтэ зусім не абавязкова прыцягваюць мужчын: нярэдка ў строгім касцюме бывае значна лягчэй дабіцца мэты;

* мужчыны таксама не любяць, калі падчас першай сустрэчы заходзіць гаворка аб "папярэдніку";

* натуральная манера трымацца сябе больш прывабная, чым задзірлівыя паводзіны;

* не трэба пастаянна папраўляць макіяж;

* мужчына, як правіла, кідае даму, калі яна надакучвае яму размовамі ці пастаянна пытаецца пра тое, чым ён займаецца ўвесь дзень.

Падрыхтавала Яна БУДНІЦКАЯ.

Праграма тэлеперадач

ПЯТНІЦА, 12 СТУДЗЕНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30 Добрай раніцы, Беларусь!
7.00 Навіны.
7.10 Добрай раніцы, Беларусь!
8.05 "Што сказаў нябожчык". 5-я серыя.
9.00 Навіны.
9.10 "Легенда пра Вільгельма Тэля".
9.35 Прэм'ер-парад.
10.05 "Гара лёсу". Дак. фільм.
11.00 Навіны.
11.15 "Усе мае дзеці".
12.05 Патрысія Каас у праграме "Новая калекцыя".
12.30 Арсенал.
13.00 Навіны
13.15 "Сям'я як сям'я". Маст. фільм
14.30 "Вікінгі Мазгарда". Дак. фільм цыкла "Святочная зямля".
15.00 Навіны (з сурдаперакладам).
15.10 "Сімба-футбаліст".
15.35 "Легенда пра Вільгельма Тэля".
16.05 "5 х 5".
17.00 "Усе мае дзеці".
18.00 Навіны.
18.15 "Свет і мы".
18.40 Зона Ікс.
18.55 Драма "Франка" па раману З. Ажэшкі.
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.30 Падзея.
21.45 Спорт-кур'ер.
22.00 "Што сказаў нябожчык". 5-я серыя.
22.50 Каралеўскае паляванне.
23.20 Gallina Blanca. Адкрыты Кубак Беларусі па мастацкай гімнастыцы.
0.20 Навіны.
0.30 "СТВ — 24 гадзіны".

ГРТ

8.00 Навіны.
8.15 "Паветраныя замкі".
9.15 "Скарлет".
10.15 "Усе падарожжы каманды Кусто".
10.45 "Ералаш".
11.00 Навіны.
14.00 Навіны.
14.20 Прыгодніцкі фільм "Чынгачгук Вялікі Змей".
15.40 "Ералаш".
15.55 "Паветраныя замкі".
17.00 Навіны.
17.25 "З лёгкай пары!".
18.00 Дак. дэтэктыў "Здраднікі ў міліцэйскіх пагонах. Справа 2000 года".
18.40 Поле цудаў.
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
20.45 Камедыя "Гэты вар'яцкі, вар'яцкі, вар'яцкі, вар'яцкі свет".
23.30 Начныя навіны.
23.45 Меладрама "Жанчына для ўсіх".

РТР

8.00 Весткі.
8.15 "Чорным па беламу".
8.20 "Дзяжурная часць".
8.35 "Тэлепузікі".
9.00 "Мануэла".
10.00 Весткі.
10.30 "Санта-Барбара".
16.00 Весткі.
16.30 Фільм "Саламон". 2-я серыя.
18.00 "Гісторыя кахання".
19.00 Весткі.
19.30 Падрабязнасці.
19.50 Прыгодніцкі фільм "Піраты". 4-я серыя.
21.50 Камедыя "Асабістае жыццё каралевы".
23.10 "Запіскі нецвярозага чалавека". Навагодняе віншаванне ад праграмы "К-2".
0.05 "Дзяжурная часць".
0.15 Прагноз надвор'я.

НТБ

5.00, 5.30, 5.45, 6.00, 6.30, 6.45, 7.00, 7.30 Сёння раніцай.
5.15, 7.15 Спорт, надвор'е.
5.20, 6.15 Крымінал.
5.35, 6.20, 7.45 Карданны вал.
5.50, 6.50, 7.20 У запас.
6.35 Мультфільм.
7.55 Незалежнае расследаванне.
9.00 Сёння.
9.20 "Хуткая дапамога".
10.10 "Каханне і тайны Сансет Біч". **11.00** Сёння.
11.30 Дэтэктыў "Прыгоды Шэрлака Холмса і доктара Ватсана". "Дваццатае стагоддзе пачынаецца". Фільм 5-ы. 2-я серыя.
13.00 Сёння.
13.30 Фільм аб фільме "Прыходзь на мяне паглядзець".
14.00 Стары тэлевізар.
14.40 "Сведка стагоддзя".
15.00 Сёння.
15.30 "Вуліца Сезам".
15.55 "Элен і хлопцы".
[illegible]

КУЛЬТУРА

7.05 Навіны культуры.
7.20 Пасля навін.
7.40 "Снягі Кіліманджара". Маст. фільм.
9.40 "Падарожжа ў краіну цудаў". "Я — гэта ты, а ты — гэта я". Дак. фільмы.
10.20 "Адрынутыя". Маст. фільм. Частка 4-я.
11.30 Навіны культуры.
11.40 "Раннія жураўлі". Маст. фільм.
13.10 Р. Шуман "Экзерсісы".
13.30 Навіны культуры.
13.45 Мультфільмы.
14.10 "Разам з Фафалем".
14.25 "Галасы старога дома".
15.00 Навіны.
15.10 "Маленькі бадзяга".
15.35 Тэлеэнцыклапедыя.
15.50 "Вясковая гісторыя". Дак. фільм.
16.20 "Адрынутыя". Маст. фільм. Частка 4-я.
17.30 Навіны культуры.
17.40 Расказы старога пляткара.
18.05 С. Пракоф'еў. Саната 7.
18.25 "Вандруючы рыцар".
19.05 "Вячэрняя казка".
19.10 "Ах, ужо гэтыя дзеткі". Мультсерыял.
19.30 Навіны культуры.
19.50 "Падарожжа ў краіну дзівакоў". "Я — гэта ты, а ты — гэта я". Дак. фільмы.
20.35 Пасля навін.
20.55 Валерый Гергіеў запрашае ў Марыінскі.
21.35 "Жанчыны і мужчыны ў трох навелах". Маст. фільм.
23.00 Навіны культуры.

СУБОТА, 13 СТУДЗЕНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.00 Навіны.
7.10 Існасць. Духоўная праграма.
7.35 "Егіптаманія". Дак. фільм.
8.30 Здароўе. **9.00** Навіны.
9.15 "Легенда пра Беласнежку". Мультсерыял. **9.40** "Шукальнікі золата". 3-я серыя.
10.35 "Усё нармальна, мама!".
11.05 "Адысея каманды Кухто".
11.35 Мультыклуб.
12.00 "25 гадоў МОПІДу".
[illegible]
13.45 "На грэбені хвалі".
[illegible]
19.00 Навіны.
19.20 Дэтэктыўны серыял "Жулі Леска". 3-я серыя.
21.00 Панарама.
21.50 Спорт-кур'ер.
22.00 "Тайныя спружыны палітыкі". Аўтарская праграма Юрыя Азаронка.
22.20 "З надзеяй, песняй, дабратой...". Навагодняя праграма (паўтор ад 1 студзеня 2001 г.).
1.05 Вячэрні экспрэс.
1.30 Трагікамедыя "Кара нябесная".

ГРТ

7.00 Навіны.
7.10 Праграма "100 %".
7.35 "Ералаш".
7.45 Камедыя "Альф".
8.15 У свеце жывёл.
9.00 Навіны.
9.10 Смак.
9.30 "Смехапанарама".
10.05 Камедыя "Лёгкае жыццё".
11.55 Сёмае пачуццё.
12.35 Іграй, гармонік любы!
13.05 Здароўе.
13.45 Гісторыя аднаго шэдэўра. Скарбы Крамля.
14.00 Навіны.
14.10 Серыял "Кітайскі гарадавы".
15.05 "Качыныя гісторыі".
15.35 Смачныя гісторыі.
15.45 "Каб памяталі...". Аляксандр Дзям'яненка.
16.25 Жаночыя гісторыі.
17.00 Вячэрнія навіны.
17.15 Навагоднія прыгоды "Паскоранай дапамогі".
18.00 "Ералаш".
18.10 Дэтэктыў "Каломба адпраўляецца ў каледж".
20.00 Час.
20.40 Камедыя "Адзін дома-2".
22.55 Камедыя "Формула кахання".

РТР

6.30 "Дыялогі пра рыбалку".
6.55 "Чорная курыца, або Падземныя жыхары". Фільм для дзяцей.
8.05 Прагноз надвор'я.
8.10 "Залаты ключ".
8.30 "Тэлепузікі".
9.00 Добрай раніцы, краіна.
[illegible]
13.00 Весткі.
[illegible]
19.00 Весткі.
19.30 "Гарадок".
20.10 Аншлаг. "Стары Новы год".
[illegible]
0.20 Прагноз надвор'я.

НТБ

7.00 Сёння.
7.15 "Вуліцы разбітых ліхтароў". "Справа 1999".
9.00 Сёння.
9.20 Крымінал. "Чыстасардэчнае прызнанне".
9.50 "Жаночы погляд" Аксаны Пушкінай. **10.25** "Палундра".
11.00 Сёння.
11.25 Вялікія грошы.
11.55 Дэтэктыў "Дзяржаўны злачынца". **13.40** "У нашу гавань заходзілі караблі".
14.40 "Сведка стагоддзя".
15.00 Сёння.
15.25 "Дэпрэсія".
15.50 "Цікавае кіно".
16.20 Дог-шоу "Я і мой сабака".
16.50 "Яна напісала забойства".
18.00 Сёння.
18.35 Герой дня без гальштука.
19.05 "А, шчаслівчык!"
19.50 Баявік "Агент нацыянальнай бяспекі-II". "Клуб "Аліса". Частка 1-я. **21.00** Сёння.
21.45 Фільм "2010: год уступлення ў кантакт".

КУЛЬТУРА

9.05 "Бусляня".
9.30 "Мой цырк".
10.00 "Каралеўскае вяселле". Маст. фільм. **11.30** "Сенсацыя. Сенсацыя? Сенсацыя...".
11.55 Вандроўкі музыканта.
12.15 Архітэктурная галерэя.
12.30 Залаты п'едэстал. Вячаслаў Вядзенін.
13.00 Палацавыя тайны.
13.30 Навіны культуры.
13.45 "Успамінаючы "Кабачок 13 крэслаў". **15.00** "Смех і гора ля Белага мора". Мультфільм.
16.10 "Гістарычныя канцэрты".
16.50 "Пісьменнікі і цырульнікі". Частка 1-я. **17.30** Сферы.
18.10 "Білет у Вялікі...".
18.35 "Леў і Аляксандра". Дак. фільм. **19.30** "Вячэрняя казка".
19.40 "Ах, ужо гэтыя дзеткі". Мультсерыял.
19.50 Рамантыка раманса.
20.15 Дом акцёра.
21.00 Навіны культуры.
21.20 "Асабістыя ўспаміны пра вялікае жыццё".
21.25 "Блеф-клуб". **22.05** "Дзіцячы свет". Маст. фільм.

НЯДЗЕЛЯ, 14 СТУДЗЕНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.00 Навіны.
7.10 "Жулі Леска". 3-я серыя.
8.45 Мультфільм. **9.00** Навіны.
9.15 "Легенда пра Беласнежку". Мультсерыял.
9.40 "Шукальнікі золата". 4-я серыя.
10.35 "Усё нармальна, мама!".
11.00 "Прэм'ер-парад".
11.30 "Вялікае снеданне".
12.00 Арсенал.
12.25 Фільм-казка.
13.50 "На грэбені хвалі".
14.35 25-ы кадр.
15.00 Навіны.
15.05 "Сустрэча ў Троіцкім" з Аляксандрам Дамарацкім.
15.35 Крымінальнае дасье.
16.00 Гандбол. Мужчыны. Чэмпіянат Еўропы. Беларусь — Італія.
17.30 "Калыханка" — 20 гадоў.
18.20 Планета "АРТ".
18.50 "Барахты з бухты".
19.20 Тэленавігатар.
19.40 Тэлебарометр. Прагноз надвор'я.
20.00 Рэзананс.
21.00 Спорт-кур'ер.
21.15 Меладрама "Слёзы старога Пятра".
22.55 Анджэй Вайда ў праграме "Новая калекцыя".

ГРТ

6.45 Слова пастыра.
7.00 Навіны.
7.10 Армейскі магазін.
7.40 "Аладзін".
8.05 Ранішняя зорка.
9.00 Навіны.
9.10 "Бесталковыя нататкі".
9.30 Пакуль усе дома.
10.10 "КВЗ-2000". Фінал сезона.
12.15 Фільм "Паляванне на Пакемона".
12.40 Клуб падарожнікаў.
13.20 "Эх, Сямёнаўна!".
14.00 Навіны.
14.10 "Кітайскі гарадавы".
15.05 "Чып і Дэйл".
15.35 Разумніцы і разумнікі.
16.05 Жывая прырода. "Праўда пра белага мядзведзя".
17.00 Вячэрнія навіны.
17.20 "Ералаш".
17.25 Камедыя "Каралева бензакалонкі".
19.00 Фільм "Водны свет".
21.30 Часы.
22.45 "На футболе" з Віктарам Гусевым. **23.25** "Піраты XX стагоддзя". [illegible]

РТР

6.30 "Тры арэхі для Папялушкі". Фільм-казка.
7.55 Рускае лато.
8.35 "ГБ Бінга шоу".
9.30 Добрай раніцы, краіна.
10.00 "Аншлаг" і К.
10.55 "Гарадок". З раніцы.
11.25 Федэрацыя.
12.10 Парламенцкая гадзіна.
13.00 Весткі.
13.20 Дыялогі пра жывёл.
14.25 "Вакол свету".
15.25 "Два раялі".
16.20 Сам сабе рэжысёр.
17.00 "Люстэрка".
18.20 Фільм "Бальзак. Гісторыя страсці".
21.45 Камедыя "Жаніх з Маямі".
23.25 Музычная праграма.
0.25 Прагноз надвор'я.

НТБ

7.00 Сёння.
7.15 "Агент нацыянальнай бяспекі-II". "Клуб Аліса". Частка 1-я.
8.15 "А, шчаслівчык!".
9.00 Сёння.
9.15 Камедыя "У матросаў няма пытанняў".
10.45 Мультфільм.
11.00 Сёння.
11.25 Служба выратавання.
11.55 "Яе звалі Нікіта".
12.50 Анатоль Рыбакоў. Арбацкі вязень.
13.25 Прыгодніцкі фільм "Корцік".
15.00 Сёння.
15.25 Вялікія бацькі.
15.55 Падарожжы натураліста.
16.25 Без рэцэпта.
16.55 "Яна напісала забойства".
18.00 Вынікі.
19.35 Лялькі.
19.50 "Агент нацыянальнай бяспекі-II". "Клуб Аліса". Частка 2-я.
21.00 "Усяго".
21.25 Баявік "Народжаны злодзеем". **23.05** Серыял "Ахінутыя жахам".

КУЛЬТУРА

9.05 "ДТА".
9.30 Мультфільмы.
10.50 "На радзіме белых мядзведзяў". Дак. фільм.
11.55 "Бабуліны рэцэпты".
12.10 "Й. Кавальскі ў аружэйнай палаце".
12.35 Ток-шоу "Навобмацак". Раман Віктюк.
13.00 "Мой Эрмітаж".
13.30 Навіны культуры.
13.45 "Горны майстар". Мультфільм. **14.00** "Міленькі ты мой". Тэлеспектакль.
16.30 [illegible]
16.50 "Пісьменнікі і цырульнікі". Частка 2-я.
17.30 Замежнае дак. кіно.
18.30 Абсерваторыя.
18.55 "Вячэрняя казка".
19.05 "Ах, ужо гэтыя дзеткі". Мультсерыял.
19.30 "Моцарт-танга".
20.30 [illegible]
21.00 Навіны культуры.
21.20 "Асабістыя ўспаміны пра вялікае жыццё".
21.25 А. П. Чэхаў. Апавяданні.
21.50 "Зорка Фрэнкі". Маст. фільм.

Галоўны рэдактар Алег КУЛІЦКІ

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
Рэгістрацыйны нумар 370.
ДЗЯРЖАЎНАЕ ПРАДПРЫЕМСТВА "ДОМ ПРЭСЫ". 22 00 13, МІНСК, вул. Б.ХМЯЛЬНІЦКАГА, 10-а

НАШ АДРАС: 220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.
Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 36-91-42; першага намесніка галоўнага рэдактара — 36-53-22; намесніка галоўнага рэдактара-адказнага сакратара — 36-40-63, аддзелаў: школ - 36-43-62, праблем выхавання - 36-43-71, 36-90-63; інфармацыі - 36-41-55; ВНУ і тэхнікумаў - 36-44-25; прафтэхадукацыі, пісьмаў і сацыяльных праблем - 36-44-25; культуры - 36-41-55.

Аўтары дасылаюць у рэдакцыю тэксты, свае прозвішча, поўнасцю імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім выдадзены пашпарт), асноўнае месца работы, зваротны адрас, нясуць адказнасць за дакладнасць фактаў і іншай інфармацыі.
Пісьмы, рукапісы, фотаздымкі і малюнкі не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца.

Аб'явы могуць друкавацца не толькі на дзяржаўнай, але і на замежных мовах.
Меркаванне аўтараў публікацый не абавязкова адлюстроўвае пункт гледжання рэдакцыі.
Адказны дзяжурны Ірына КУЛІКОЎСКІХ.

Друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку", 220041, Мінск, праспект Ф.Скарыны, 79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны. Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Замова №97
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Падпісана да друку 8.1.2001 г. у 18.10
Наклад 30.000 пасобнікаў.